

YHTEISÖLLISYYS MUSIIKINOPETUKSESSA.

**ALAKOULUN OPETTAJIEN PEDAGOGISIA RATKAISUJA
YHTEISÖLLISYYDEN NÄKÖKULMASTA.**

Ulla Sipola
Maisteritutkielma
Musiikkikasvatus
Syksy 2012
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta/Faculty of Humanities	Laitos – Department Musiikin laitos/Department of Music
Tekijä – Author Ulla Sipola	
Työn nimi – Title Yhteisöllisyys musiikinopetuksessa. Alakoulun opettajien pedagogisia ratkaisuja yhteisöllisyyden näkökulmasta.	
Oppiaine – Subject Musiikkikasvatus/Music education	Työn laji – Level Pro gradu/Master's thesis
Aika – Month and year Marraskuu 2012/November 2012	Sivumäärä – Number of pages 68
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tässä tutkielmassa selvitettiin, mikä on yhteisöllisyyden asema musiikintunneilla ja kuinka yhteisöllisyyttä voisi tukea musiikintunneilla. Yhteisöllisyydestä keskustellaan paljon, mutta se on käsitteenä epäselvä, moniselitteinen ja abstrakti. Yhteisöllisyyden on tutkittu vaikuttavan terveyteen ja eliniän pituuteen.</p> <p>Tutkielman tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt avointa teemahaastattelua, jonka kysymykset on laadittu tässä tutkielmassa käytettyjen yhteisöllisyyden kriteerien pohjalta. Haastattelu on tehty kevään 2011 aikana viidelle opettajalle, joista yksi työskenteli pääkaupunkiseudulla ja loput Keski-Suomessa. Kaikki haastatelluista opettavat musiikkia alaluokille.</p> <p>Tämän tutkielman tuloksista ilmenee, että musiikki koetaan vahvasti yhteisöllisenä aineena suhteessa muihin kouluaineisiin. Musiikki on suurelta osin yhdessä yhdenaikaisesti tapahtuva toimintaa, jossa täytyy ottaa huomioon kanssamusisioijat sekä soittotilanteessa tapahtuva vuorottelu. Kävi ilmi myös, ettei yhteisöllisyys synny automaattisesti, vaan sen eteen on nähtävä vaivaa ja tehtävä töitä myös musiikintunneilla. Se tarkoittaa jatkuvaa harjoittelua ja yhteisöllisten toimintatapojen käyttämistä ja harjoittelemista. Musiikintunneilla käytetyt toimintatavat vaikuttavat oleellisesti yhteisöllisyyden syntymiseen. Yhdessä mietityt säännöt, eriyttäminen, selkeä päämäärä sekä opettajan malli sosiaalisesta käyttäytymisestä luovat pohjan yhteisöllisyyden syntymiselle.</p>	
Asiasanat – Keywords Yhteisöllisyys, musiikkikasvatus, alakoulu/community, music education, elementary school	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto/Jyväskylä University Library	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	7
3 TEORIATAUSTA.....	10
3.1 Yhteisö.....	10
3.2 Yhteisöllisyys.....	11
3.3 Yhteisöllisyys ja hyvinvointi.....	13
3.4 Individualismi ja kollektivismi.....	14
3.5 Yhteisöllisyys kouluissa.....	17
3.6 Yhteisöllisyys opetussuunnitelman perusteissa.....	21
4 TUTKIMUSASETELMA.....	24
4.1 Tutkimuskysymykset.....	24
4.2 Tutkimusmenetelmä.....	24
4.3 Tutkimuksen luotettavuus.....	28
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	30
5.1 Taustatiedot.....	30
5.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys.....	30
5.3 Yhteisöä parantavat ja heikentävät tekijät.....	34

5.4 Vapaaehtoisuus.....	37
5.4.1. Toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuuden aste.....	37
5.4.2. Osallistumisen asteeseen vaikuttavat tekijät.....	40
5.5 Luottamus luokassa.....	41
5.6 Oppilaiden individualistiset ja kollektiiviset piirteet musiikinopetuksessa.....	45
5.7 Yhteisöllisyys arvona yhteiskunnassa ja tavoitteena musiikinopetuksessa.....	48
5.8 Opettajien pedagogisia ratkaisuja yhteisöllisyyden saavuttamiseksi..	51
5.8.1 Konkreettisia keinoja yhteisöllisyyden saavuttamiseksi musiikintunneille.....	53
5.9 Muita tutkielmassa esiin tulleita yhteisöllisyyteen liittyviä teemoja... 	56
6 TULOSTEN TARKASTELU.....	60
7 PÄÄTÄNTÖ.....	64
LÄHTEET.....	65

1 JOHDANTO

Innostuin itse musiikista alunperin koulun musiikkituntien ansiosta. Yhdessä soittaminen musiikkitunneilla ja bändikerhossa on ollut keskeisessä asemassa myöhempää uravalintaa ajatellen. Olen luonteeltani sosiaalinen ja siksi kokenut yhteissoiton hyvin mielekkääksi. Oppimismotivaation kannalta sosiaaliset suhteet olivat tuolloin ensisijaisen tärkeitä. Yhteisöllisyyteen liittyvä tutkielman aihe tuntui siksi luonnolliselta valinnalta.

Puhuttaessa musiikkikasvatuksen merkityksestä ja tärkeydestä liittyy keskustelu usein yhteisöllisyyteen. Myös muut kouluaineet tarjoavat yhteisöllisyyttä jossain määrin, mutta on tutkittu, että ainakin musiikkia on mahdollista opettaa hyvin yhteisöllisesti (mm. Lindström, 2011). Maailman on muuttunut jatkuvasti yksilökeskeisemmäksi, mutta toisaalta työelämässä on nykyisin enää harvoja ammatteja, joita tehdään täysin itsenäisesti. Myös Raina ja Haapaniemi ajattelevat vuorovaikutustaitojen olevan nykyisin työelämässä keskeinen ammattitaidon osa-alue (Raina & Haapaniemi, 2007, 37). Ryhmätyötaidot ovat tärkeitä ja yhteisöllinen musisointi koulujen musiikkitunneilla tarjoaa osaltaan oivan ympäristön niiden harjoitteluun.

Musiikki tarjoaa mahdollisuuksia yhteisöllisyyteen johtavien toimintatapojen opettamiseen. Yhdessä tekeminen, onnistuminen ja oppiminen ovat ensisijaisia keinoja mielekkääseen oppimiseen. On sääli, jos musiikkituntien tarjoama mahdollisuus yhteisöllisyyden lisäämiseksi jätetään käyttämättä. Jokaisen oppilaan yksilöllinen huomioiminen on haaste, mutta ovatko siinä tapauksessa koulujen musiikintunneilla käytetyt toimintatavat hyviä, jos niillä ei päästä asetettuihin tavoitteisiin? Me-henki on yhteisöllisyyden tai sosiaalisen pääoman edellytys, se vaikuttaa tutkitusti terveyteen ja se tulisi ottaa huomioon myös opetuksessa. Miten siis käyttää tuo musiikin tarjoama mahdollisuus yhteisöllisyyden lisäämiseksi? Toisin sanoen, kuinka tukea yhteisöllisyyttä musiikkitunneilla?

Yhteisöllisyyttä painotetaan puheissa ja opetussuunnitelmassa, mutta omalla koulutaipaleella en ole erityistä panostamista huomannut. Syynä voi olla sen abstraktius tai vaikeus määritellä, mitä yhteisöllisyys on. Voi olla vaikea tietää, miten moninaisesta luokasta saisi yhtenäisen. Mitä pitäisi tehdä ja ennen kaikkea miten? Toisilta opettajilta yhteisöllinen pedagogiikka luonnistuu tuosta vain, ilman sen kummempia pohdintoja, toisille se on vaikeampaa.

Opettajan työ on hyvin vastuullista. Jos yhteisöllisten toimintatapojen käyttäminen ontuu tai tuntuu epävarmalta, on parempi “pelata varman päälle” ja opettaa, niin kuin aina ennen. Opettajan oma sosiaalinen älykkyys, kokemukset sosiaalisesta kanssakäymisestä ja yhteistoiminnallisuudesta vaikuttavat opetuksen muotoon. Yhteisöllisyyden on kuitenkin tutkittu edistävän sekä henkistä että fyysistä terveyttä, joten opettajasta riippumatta sen tulisi olla keskeinen osa opetusta (Hyypä, 2002, 2005). Yhteisöllisyyden puute, huono yhteishenki, ilmenee kouluissa muun muassa kiusaamisena ja klikkiytymisenä. Suomessa lähes kaikki lapset käyvät yhtenäisen peruskoulun. Siksi koulu on oiva kenttä yhteisöllisyyden synnyttämiseen ja levittämiseen koko yhteiskuntaan. Sosiaalisen käyttäytymisen mallit kun opitaan pitkälti jo lapsuudessa ja nuoruudessa. Näistä lähtökohdista ja yhteiskunnan eriytyamisen huolesta kumpuaa tämän tutkielman aihe.

Tämä tutkielma on laadullinen ja se on toteutettu avoimena teemahaastatteluna viidelle alakoulun opettajalle, joilla on vahva musiikkitausta. Haastattelut on nauhoitettu ja litteroitu, jonka jälkeen ne on analysoitu teemoittelun kautta.

2 AIEMPIÄ TUTKIMUKSIA

Teoksessaan *Me-hengen mahti* Hyypä (2005) on tutkinut Pohjanmaan suomenruotsalaisia ja heidän pitkää elinikää verrattuna suomenkieliseen väestöön. Hän tutki erityisesti, onko vapaa-ajan harrastuksien määrällä ja harrastustiheydellä yhteyttä elämän pituuteen. Hyypä on kiinnostunut aiheesta muutettuaan suomenruotsalaisten keskuuteen ja havaittuaan, että ihmisten tapakulttuuri poikkeaa hänen kokemuksistaan suomenkielisten parissa. Suomenruotsalaisten keskuudesta kumpuaa jatkuvasti kulttuurin ja urheilun menestystarinoita, mikä ei näyttäisi johtuvan suoraan sosioekonomisesta taustasta, ruokavaliosta, ympäristöstä tai kielestä. Menetelmänä Hyypä on tutkimuksissaan käyttänyt yksinkertaista kuolleisuustilastoja. Toisin sanoen tutkinut, millä alueilla kuolla prosentuaalisesti nuorimpana, millä vanhimpana ja kuinka paljon ihmiset harrastavat noilla alueilla. Hän on tutkimusryhmänsä kanssa seurannut 20 vuoden ajan suomalaisia. Tuloksista ilmenee, että harrastuksien määrällä on vaikutusta eliniän pituuteen. Erityisesti yhteisöllinen kuoroharrastus pidentää sitä, mikä on musiikkikasvattajalle mielenkiintoinen tulos. Hyypä on tarkastellut laajasti yhteisöllisyyden ja hyvinvointiin liittyviä jo aiemmin tehtyjä tutkimuksia ja vakuuttanut siten yhteisöllisyyden elämänlaatuun ja –pituuteen myönteisestä vaikutuksesta. Hyypän (2002, 2005) tutkimukset antavat luotettavaa tietoa siitä, miksi yhteisöllisyys pitäisi asettaa yhteiskunnassa arvoksi ja tavoitteeksi. Siitä hyötyy yksilön itsensä lisäksi ennen kaikkea yhteiskunta ihmisten eläessä työkykyisinä pidempään.

Lindström (2011) tutkii väitöskirjassaan, mitä musiikinopetus merkitsee yläkouluikäisille. Aineiston hän on kerännyt haastattelemalla oppilaita ja opettajia sekä havainnoimalla musiikintunteja. Aineisto on kerätty yhdeltä koululta ja se sisältää yhden seitsemännen, yhden kahdeksannen ja yhden yhdeksännen luokan oppilaiden ja opettajien haastattelut, yhteensä 40. Tuloksista koostui neljä teemakokonaisuutta, Musiikki tärkeää, Musiikki erilainen oppiaine, Kokemuksia oppimisesta sekä Yhteisöllisyys. Pohdinnassa Lindström nostaa erityisesti teemakokonaisuuden Yhteisöllisyys ja keskittyy pohtimaan sen merkityksiä musiikinopetuksessa. Oman tutkielmani kannalta Lindström on löytänyt mielenkiintoisia tuloksia. Hän kirjoittaa, että yhteisöllisyyttä on kahdenlaista, sekä positiivista että negatiivista. Parhaimmillaan se tukee myönteistä yksilöidentiteetin kehitystä ja huonoimmillaan vähättelee sitä. Lindströmin haastattelemat oppilaat ovat kokeneet musiikkitunneilla positiivista

yhteisöllisyyttä. Harjoittelun tuloksena syntynyt yhteinen musiikillinen elämys on erityinen kokemus. (Lindström, 2011, 181-182.)

Väitöstutkimuksessaan Lindström käyttää Charles Taylorin käsitettä autenttinen yhteisöllisyys. Autenttisuudella tarkoitetaan tässä yksilön rehellisyyttä itseään kohtaan ja uskollisuutta omalle ainutlaatuisuudelle. Autenttinen yhteisöllisyys on siis yksilöt huomioon ottavaa yhteisöllisyyttä. Tähän päästään luomalla, rakentamalla ja löytämällä, edellyttäen myös vastarintaa yhteiskunnan sääntöjä ja vallitsemaan moraalikäsitystä vastaan. Autenttinen yhteisöllisyys tukee oppilaan yksilöllistä ainutkertaisuutta liittäen hänet osaksi suurempaa yhteisöä. (Lindström, 2011, 182-183, 186.) Tämän kaiken Lindström löytää tutkimastaan musiikinopetuksesta olettaen, että autenttinen yhteisöllisyys on mahdollisuus saavuttaa kaikkialla koulun musiikinopetuksessa ryhmäkoosta, tuntien määrästä tai välineistön niukkuudesta huolimatta. Hän myös vilauttaa musiikkikasvatuksen mahdollisuutta entistä laajempaan tunnekasvatukseen välineenä. (Lindström, 2011, 198-201, 207.) Yhteistoiminnallisuuteen ja sitä kautta yhteisöllisyyteen pitäisi pyrkiä kaikessa oppimisessa koska oikein toteutettuna se parantaa oppimistuloksia vuorovaikutteisuuden tähden. Oppiminen tapahtuu joka suunnalta, ei vain opettajalta oppilaalle. Musiikintunneilla yhteistoiminnallisuuden voisi sanoa olevan automaatio, koska oppiminen tapahtuu yhdessä soitten ja laulaen. Lindström (2011) sai väitöksessään tästä vahvistuksen oppilailta. He kuvasivat musiikin oppimista yhdessä tekemiseksi soittamalla, laulamalla ja yhdessä koreografioita tekemällä. Musiikkitunneilla vuorotellaan soittimia, tehdään samanaikaisesti, esiinnyttään ja sovitetaan siten, että kaikki voivat osallistua. Viesti on selkeä: yhdessä tekeminen on parasta. (Lindström, 2011, 175-176.)

Vuorinen (2009) tarkastelee pro gradu tutkielmassaan kouluyhteisön yhteisöllisyyttä. Vuorinen on käyttänyt tutkimusmetodinä teemahaastattelua. Haastatteluja hän on tehnyt yhteensä seitsemän, joista kaksi on kolmen hengen ryhmähaastattelua taito- ja taideaineiden sekä reaaliaineiden opettajille, yksi kolmen hengen ryhmähaastattelu oppilaskunnan hallituksen edustajille ja neljä muun henkilökunnan yksilöhaastattelua (rehtori, emäntä, vahtimestari ja terveydenhoitaja). Kaikki haastateltavat olivat samasta koulusta, joka käsitti vuosiluokat 1-9. Tuloksista ilmenee, että tutkielmaa koskevassa koulussa tavoitteet olivat yhteisöllisiä ja niihin päästään pienillä teoilla, kuten tervehtimällä käytävässä. Yhteisöllisyyden lisäämiseksi ehdotettiin, että oppilaita tulisi ottaa enemmän mukaan

päätöksen tekoon. Koulun yhteiset juhlat ja ryhmäytymispäivät nähtiin tärkeinä yhteisöllisyyden synnyttäjinä. Tuloksissa koettiin myös yksilön oma aktiivisuus sosiaalisten suhteiden luomisessa tärkeäksi. Koulun toimintakulttuuri on muuttunut opettajakeskeisestä yhteisöllisiä toimintatapoja suosivaksi, vaikka kiireisen aikataulun koettiin tuovan haastetta uusien toimintatapojen rantautumiseen. Koulun suuri koko ja luokkien erilainen rytmi nähtiin yhteisöllisyyden kannalta haasteelliseksi. Vuorinen piti tärkeänä, että suuren yksikön sisällä jokainen voi kuitenkin tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään. Pidän Vuorisen tutkielman aihetta ja ajatusta koko koulun kattavasta tiiviistä yhteisöstä mielenkiintoisena. Toisaalta yhteisöllisyys lähtee kokemuksieni mukaan luokkayhteisöistä, joiden ilmapiiri määrittää koko koulun ilmapiirin. Me-henki on tarttuvaa ja luokassa opitut toimintatavat ja käytänteet leviävät myös käytäville ja välitunneille.

3 TEORIATAUSTA

3.1. Yhteisö

Koska tutkielmani koskee yhteisöllisyyttä koulujen musiikkitunneilla on yhteisö - käsitteen määrittäminen oleellista. Yhteisö on käsitteenä laaja ja monimerkityksellinen. Yleisesti sillä tarkoitetaan ihmisryhmää, jolla on sama päämäärä tai tavoite, yhteisyyttä sekä ihmisten välisiä suhteita. Yhteisöjä luokitellaan tavoitteiden mukaan, kuten työyhteisö tai vuorovaikutuksen mukaan, kuten esimerkiksi poliittiset tai hengelliset yhteisöt. (Lehtonen, 1990, 12-15.)

Lehtosen (1990) mielestä yhteisöstä voidaan puhua, kun sen jäsenillä on yhteinen päämäärä elinolojen parantamiseksi sekä sen jäsenet vastaavat päätöksen teosta sekä osallistuvat päätöksentekoon jäsenyytensä tuomin oikeuksin. Toimiminen yhteisössä on vapaaehtoista ja demokraattista. (Lehtonen, 1990, 29-30.) Hyypä (2002) kuvaa ryhmää seuraavasti: "Ryhmän jäsenten ominaisuudet eivät selitä ryhmäkäyttäytymisen laatua, vaan ryhmä muuttaa ryhmän jäsenten käyttäytymistä. Ryhmässä on erityistä dynamiikkaa, ryhmätunne on helppo aistia, ja ryhmän ominaisuudet perustuvat tunneviesteihin, joista ryhmähenki koostuu" (Hyypä 2002, 25). Voutilainen (2004) kirjoittaa ryhmän toiminnan perustuvan kohtaamisille, joiden onnistuminen ei ole itsestään selvää. Kohtaamisten onnistuminen vaatii luottamusta, kuuntelemista ja vuorovaikutusta ryhmän toiminnassa. Mikä tahansa kokoontuminen ei välttämättä sisällä yhteisöllisyyttä. (Kohtaaminen -sosiaalista pääomaa ja yhteisöllisyyttä, 2004.) Kumpulainen (2004) tähdentää, että yhteisön kollektiivinen identiteetti näkyy yhteisön toimintatavoissa, kulttuurissa ja organisaatiossa. Kollektiiviseen identiteettiin vaikuttaa ryhmän jokaisen jäsenen identiteetti. (Kumpulainen, 2004.)

Saariston ja Jokisen (2004) mielestä vanhemmat sukupolvet olivat mukana yhteiskunnan toiminnassa kirkkojen, puolueiden ynnä muiden kautta. Nykymaailman nuorten identiteetti rakentuu paljon monimuotoisemmin kuin ennen. He ovat mukana yhtä asiaa ajavien järjestöjen toiminnassa lyhyitä aikoja. Tätä sanotaan solidaariseksi yhteisöllisyydeksi tai uusyhteisöllisyydeksi. Esimerkiksi kauppakeskuksen rakentamista vastaan voidaan saada mukaan suuri joukko ihmisiä, jotka hetkellisesti ajavat asiaansa talkoiden ynnä muiden merkeissä. Kun tavoite on saavutettu, yhteisö kuihtuu pois. (Saaristo & Jokinen, 2004, 261-262.) Olen samaa mieltä Saariston ja Jokisen kanssa, että nuoremmat sukupolvet eivät enää ole laajasti mukana

kansalaistoiminnassa, vaan viettävät suuremman osan vapaa-ajastaan itsenäisesti tai pienissä ryhmissä. Kehityksen syynä voi osittain pitää televisiota sekä internetiä, jotka kahlitsevat ihmiset vailla todellista kontaktia toisiin ihmisiin.

Etzioni (1993) uskoo kommunitarismin olevan individualistiselle hyvinvoinnin käsitykselle vastakkainen filosofia. Kommunitaristisen yhteisöllisyyskäsitteen mukaan toimivan yhteiskunnan ytimessä vaikuttavat kansalaisyhteisöt, jotka pitäisi nostaa esiin yhteiskunnan hyvinvoinnin kulmakiviksi poliittisin keinoin. Kommunitarismi kritisoi liberalismia, koska liberalistisissa maissa on kapitalismin seurauksena syntynyt vaarallista egoismia sekä yhteisöllisyyden tunteen unhoitusta. (Etzioni, 1993, 247-250.) Yhdyn Etzionin mielipiteeseen kapitalismin synnyttämästä oman edun tavoittelusta. Sekä itsestäni että ympärillä olevista ihmisistä huomaa, kuinka helposti ”minä” menee kaiken edelle. Jatkuva kilpailu toisia kohtaan vapaa-ajalla ja työssä synnyttää mentaliteetin, jossa hyväksytään muiden onnistuminen toisten kurjuuden kustannuksella. Haatanen on täysin oikeassa tuodessaan esille, että nyky-yhteiskunnasta puuttuvat kipeimmin yhteisöllisyys ja sen synnyttämät vastuu, hyveet ja keskinäinen kunnioitus (Haatanen, 2000, 93-105).

3.2 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyydestä on 1990-luvulta lähtien käytetty myös termiä sosiaalinen pääoma (social capital), joka viittaa talouden sanastoon. Termiä käytetään laajasti myös terveydestä ja hyvinvoinnista puhuttaessa. Vaikka termiä on määritelty viimeisen kahden sadan vuoden ajan, se on yhä kiistanalainen, väljä ja hyvin teoreettinen käsite (Hyypä, 2005, 7-9).

Hyypä (2002) kirjoittaa sosiaalisen pääoman jakautuvan kahdenlaiseen määritelmään, laajaan sekä kapeaan. Laajan määritelmän mukaan sosiaalinen pääoma tarkoittaa yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin juurtuneita normeja ja sosiaalisia suhteita, jotka mahdollistavat ihmisten koordinoivan toimintansa haluttujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Laaja määritelmä liittyy sosiaalisen pääoman talouteen, mutta käsitettä voi käyttää myös puhuttaessa sosiaalitieteistä, valtiotieteistä, sosiaalipsykologiasta sekä terveystieteestä. Amerikkalaisten sosiaalisen pääoman määritelmä on huomattavasti kapeampi ja ihmisläheisempi. Tämä Robert D. Putnamin mukaan nimetty putnamilaisuus määrittelee sosiaalisen pääoman kansalaisten keskinäiseksi luottamukseksi toisiaan kohtaan sekä normeiksi ja verkostoiksi, jotka parantavat yhteiskunnan toimintaa. (Hyypä, 2002, 48-53.) Sosiaalisen pääoman

tärkeimmäksi synnyttäjäksi Putnam (1993, 2000, 2003) määrittää luottamuksen, mikä synnyttää yhteistoimintaa.

Ranskalainen sosiologi Bourdieu (1986) taas määrittelee sosiaalisen pääoman jälkimarxilaisen teorian kautta. Hänen mielestään sosiaalinen pääoma on valtarakenteiden ja -pelin korostamista. Käytännössä tämä tarkoittasi sitä, että kapitalistit käyttävät sosiaalista pääomaa taloudellisen pääoman kartuttamiseksi. Sosiaalinen pääoma johtaa Bourdieun (Hyypä, 2002, 49) mukaan taloudelliseen eriarvoisuuteen eri yhteiskuntaluokkien keskuudessa. Vaikka sosiaalinen pääoma tarkoittaa joissain lähteissä toimintaa, jonka päämääränä on taloudellisen edun tavoittelemisen hyvinvointia ja terveyttä lisäämällä, tässä tutkielmassa sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan yhteisöllisyyttä.

Hyypä (2002) toteaa, että sosiaalinen pääoma kuuluu kansalaisyhteisöön. Täten yksilöllä ei voi olla sosiaalista pääomaa. Mark S. Granovetter on 1970-luvulla osoittanut, että yhteisöllisyyden kannalta vahvojen sosiaalisten siteiden päälle muodostuneet löyhät sosiaaliset verkostot ovat todellisuudessa vahvoja, koska ulottuvat laajalle ja perustuvat vapaaehtoisuuteen. Heikot sosiaaliset verkostot kannustavat kansalaisia osallistumaan yhteiskunnan toimintaan, eivätkä sulje ketään pois. Vahvat verkostot ovat esimerkiksi poliittisia tai uskonnollisia tiiviitä ryhmiä, jotka edistävät tiettyjä päämääriä, mutta eivät sinänsä lisää keskinäistä luottamusta. Ääriesimerkkinä voisi mainita rikollisjärjestöt, jotka eivät edistä yleistä hyvinvointia. (Hyypä, 2002, 28, 50-52.)

Hyypä ei usko, että hallinnolliset ja lakiin perustuvat säädökset edistävät sosiaalisen pääoman lisäämistä. Hän jättää sosiaalisen pääoman määritelmästä yhteiskunnallis-poliittiset rakenteet pois, koska sosiaalinen pääoma perustuu vapaaehtoisuudelle. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalista pääomaa omaava yhteisö hyväksyy jokaisen ja sallii vapaan liikkuvuuden. Ohjeita yhteisön toiminnalle voi sanella ylhäältä päin. (Hyypä, 2005, 135-143.) Toisaalta Putnam (2003) on tutkinut joitain läntisiä demokratioita ja tullut siihen tulokseen, että esimerkiksi Ruotsissa hyvinvointivaltio ei vähennä kansalaisten sosiaalista pääomaa. Koska tutkielmani koskee yhteisöllisyyttä kouluyhteisössä, on tutkielmani kannalta sopivinta käyttää Hyypän (2002, 2005) kannattamaa sosiaalisen pääoman kapeaa määritelmää. Sen mukaan olennaista yhteisöllisyyden tai sosiaalisen pääoman tavoittelussa on me-hengen luominen. Se syntyy keskinäisestä luottamuksesta, toisista huolehtimisesta, kulttuurista, vapaa-ajan harrastuksista sekä vapaaehtoisuudesta. (Hyypä 2005, 157-167.)

Aloittaessani tämän tutkielman, mielsin yhteisöllisyyden automaattisesti positiiviseksi käsitteeksi. Keskustelussa nousi esiin positiivisen ja negatiivinen yhteisöllisyys ja jäin pohtimaan, kuinka yhteisöllisyys voisi olla kielteistä. Asiaan perehdyttyäni vastaan tuli muutamia tilanteita, joissa yhteisöllisyyden voi määrittää negatiiviseksi. Ryhmäajattelu (Raina & Haapaniemi, 2007, 126, Sahlberg 1998, 173) tarkoittaa sitä, kuinka yhteisö pyrkii kritiikittömästi yksimielisyyteen ja yhdenmukaisuuteen. Yhteisöllä on kaksi tavoitetta, eheys ja tehtävän suorittaminen. Ryhmäajattelussa yhteisön eheys nousee tavoitetta tärkeämmäksi. Tästä esimerkkinä voi mainita urheilutapahtumat, joissa kannustetaan omaa joukkuetta, mutta ei suvaita toisen joukkueen kannattajia. Yhteisöllisyys voi myös kummuta halusta puolustaa ryhmän omaa etua toisia vastaan. (Raina & Haapaniemi, 2007, 126.)

Koulumaailmassa ryhmäajattelua kuvastaa paljon puhuttu klikkiytyminen. Negatiivista on myös liiallinen kollektiivisuus, jossa yksilön tarpeita tai yksilöllisyyttä ei oteta huomioon. Liian tiivis yhteisö rakentuu valtasuhteisiin, joiden sisältämä pelko sitoo jäsenet yhteisöön. Eroaminen yhteisöstä tarkoittaa tuolloin luopumista sosiaalisista suhteista. Tässä tutkielmassa käyttämäni yhteisöllisyyden kriteerit ovat putnamilaisittain vapaaehtoisuus, keskinäinen luottamus, yhteisön yhteinen päämäärä tai tavoite sekä keskinäiset löyhät vuorovaikutusverkostot. Edellisessä kappaleessa kuvatuissa negatiivisissa tilanteissa ei kyse ole yhteisöllisyydestä, vaan joistain muista sosiaalisista ilmiöistä.

3.3 Yhteisöllisyys ja hyvinvointi

”Yhteisöllisyyden mahdollisuus ja muutokselle altistava vaikutus piilee siinä, että yhteisöön liittyvä yksilö omaksuu yhteisön normit ja arvot, joista tulee osa hänen identiteettiään ja sisäistettyjä voimavarojaan” (Kumpulainen, 2004.)

Gilliesin (1998) mukaan hyvinvoinnin ja terveyden yhteyttä yhteisöllisyyteen (sosiaaliseen pääomaan) on tutkittu melko vähän, mutta tulokset viittaavat samaa suuntaan, yhteisöllisyys lisää hyvinvointia ja edistää terveyttä. Monissa maissa käytetyin keino terveyden edistämiseksi on perinteisesti tietämyksen lisääminen. Kuitenkin useat tutkimukset ovat osoittaneet opastuksen rajat, vain joka neljännes hyötyy siitä, yleisimmin varakkaimmat ja koulutetuimmat. Näin ollen tulisi terveyden edistämisen resursseja kohdistaa terveysriskeistä tiedottamisesta sosiaalisen pääoman kartuttamiseen matalan terveyden yhteiskunnissa. (Campbell, 2000, 182.) Muntaner ja Lynch (1999) ovat havainneet, että suurin sosiaalisen pääoman kritiikki on esitetty terveyden ammattilaisten toimesta. Kriittiset äänet esittävät, että sosiaalisesta

pääomasta on tullut suosittua, koska päättäjät voivat kannustaa kansalaisia osallistumaan paikallisten yhteisöiden toimintaan edistääkseen hyvinvoinnin tasoa antamalla resursseja terveydenhuoltoon. Tällainen ajattelu voi johtaa uhria syyllistävään päätelmään, jossa köyhät ovat sairaampia, koska eivät käytä tarpeeksi aikaa yhteisöllisiin aktiviteetteihin osallistumiseen. (Campbell, 2000, 184.)

Hyypä (2002, 2005) on tutkiessaan Suomen ruotsinkielistä väestöä Pohjanmaalla osoittanut, että suomenruotsalaisten korkeampi elinikä ja parempi terveys sekä elämänlaatu johtuvat paremmasta yhteisöllisyydestä. Varsinkin kuoroharrastus, yhdistystoiminta, seurakunnissa käynti sekä yleinen talkookulttuuri vaikuttavat myönteisesti heidän elinikään, koska niissä esiintyy runsaasti me-henkeä. Suomenruotsalaisten keskuudessa on myös havaittu suurta keskinäistä perusluottamusta. Alle 75-vuotiaiden kuolleisuus on maan pienintä ruotsinkielisellä Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla.

Samankaltaisiin tuloksiin on päätyntä Putnam (Hyypä, 2002, 92) tutkiessaan Pohjois- ja Etelä-Italian terveyseroja. Etelä-Italiassa ihmiset elävät huomattavasti lyhyemmän elämän, koska sosiaalista pääomaa on vähemmän.

Okiwanan saarella Japanissa asuu väestö, joka elää terveenä maailman vanhimmiksi, vaikka saari sinällään on köyhä ja kehittymätön verrattuna kantaväestön elinoloihin. Saarelaisten elämä poikkeaa huomattavasti Japanin suurissa kaupungeissa elävien elämästä, koska se on huomattavasti stressittömämpää. Okiwanalaisten elämässä on luonnollisena osana solidaarisuus, vapaaehtoistoiminta sekä vuorovaikutusverkosto eli yhteisöllisyys. Okiwanalaisten poikkeuksellinen terveys ei kuitenkaan liity geeneihin, koska saarelta pois muuttaessaan he eivät elä muita japanilaisia pidempään. (Hyypä, 2002, 85-89.)

3.4 Individualismi ja kollektivismi

Individualismin tai yksilökeskeisyyden mukaan jokainen on ensisijaisesti vastuussa itsestään ja omista teoistaan, koska jokaisella täysi-ikäisellä kansalaisella on oikeus omiin elämänvalintoihinsa. Individualistin yhteiskunta rakentuu sen perusolettamuksen varaan että jokainen huolehtii itsestään eikä kenenkään edellytetä huolehtivan esimerkiksi huonosti toimeentulevista sukulaisistaan. Yhteiskunta huolehtii vähäosaisista, joten riittää, että jokainen maksaa veronsa. (Yksilöllinen ja yhteisöllinen kulttuuri, 2011.) Hyypä määrittelee individualismin tarkoittamaan

maksimaalista vapautta ja vapaaehtoista ryhmittymistä. Yksilö voi milloin tahansa liittyä tai erota kansalaisryhmästä, jossa hän toimii tasa-arvoisena muiden kanssa. (Hyypä, 2002, 24-28). Sosiaalipsylogian mukaan individualismi liitetään riippumattomuuteen, itsenäisyyteen, itseluottamukseen, kilpailuhakuisuuteen, hedonismiin ja etäisyyden ottamiseen ryhmästä (Hyypä, 2002, 63). Putnam (Hyypä, 2002, 93-96) on tutkinut amerikkalaista kansalaisyhteisöä ja sen lyhistymistä 2000-luvulla. Hän ei väitä, että yhteisöllisyyttä ei ilmenisi enää lainkaan, mutta individualismin lisääntyminen on selvästi heikentänyt yhteisöllisiä sidoksia. Syyksi uumoillaan kapitalismin sivutuotetta, egoismia. 50 maan vertailussa Yhdysvallat sijoittuvat individualistisimpiin valtioihin Australian ja Iso-Britannian tavoin (Hofstede, 1991).

Individualismiin liittyy usein negatiivinen lataus, koska se ajatellaan puhtaasti oman edun tavoitteluksi. Toisaalta Helkama, Myllyniemi ja Liebkind (2004) määrittävät, että individualistilla oletetaan olevan itsenäisesti perustellut mielipiteet asioista. Hän irtautuu yhteisöstä etsimään omaa etuaan ja mielihyvää, mutta samalla hänen tulee ottaa vastuu teoistaan ja niiden seurauksista. Heidän mielestä individualisti kunnioittaa yksilöllistä ihmisarvoa, yksilön autonomiaa sekä yksityiselämää. Lisäksi individualististen arvojen mukaan yksilöä kannustetaan kehittämään itseluottamusta, kilpailevaa mielenlaatua ja luovuutta. Toisaalta kukaan ei käyttäydy kaikissa tilanteissa ja kaikilla elämän aloilla joko individualistisesti tai kollektivistisesti. Työssä, kotona ja vapaa-ajan harrastuksissa ryhmäidentiteetti voi vaihdella suuresti. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind, 2004, 344.)

Väestöliiton internet -sivuilla lukee, että kollektivistisessä eli yhteisökeskeisessä kulttuurissa yksilön identiteetti perustuu yhteisöön. Tällöin yhteisö tarkoittaa laajaa perhettä, johon sisällytetään myös sukulaiset. Jokaisen yksilön ollessa riippuvainen yhteisöstään, yhteisön tarpeet menevät yksilön tarpeiden edelle. Yhteisöissä jäsenillä on oma paikkansa yhteisössä, johon liittyy usein velvollisuuksia ja vastuuta. (Yksilöllinen ja yhteisöllinen kulttuuri, 2011.) Hyypä (2002) liittyy kollektivismiin yhteisöllisyyteen, keskinäiseen riippuvuuteen, perhekeskeisyyteen ja epäitsekkyteen. Läntinen kollektivismi käsittää yksilöt ryhmän muodostajina, kun taas esimerkiksi afrikkalaisessa kollektivismissa ryhmää ei eroteta yksilöitä ja yksilöt ovat olemassa vain ryhmänä. Kollektivismissa yhteisön jäsenten odotetaan hyväksyvän yhteisön arvot ja käyttäytymistavat. Yksilöä ei kannusteta etsimään toiminnalleen itsenäisiä perusteluita vaan noudattamaan yhteisön tapoja ja sääntöjä. (Hyypä, 2002, 66-68.) Helkama, Myllyniemi ja Liebkind (2004, 345) väittävät, että yksilön käyttäytymistä ohjaa pelko yhteisön saattamisesta. Tämä kuulostaa negatiiviselta ja pitää tuskin

täysin paikkaansa. Voisi ennemminkin sanoa, että yksilön käyttäytymistä ohjaa yhteisön arvot, säännöt ja perinteet.

Kokemuksieni mukaan hyvinvointiyhteiskuntaa kannattavat henkilöt näkevät kollektivismiin myönteisenä. Toisaalta liikaa kollektivismia varotaan, jottei yhteiskunta voisi sysätä vastuuta vähäosaisten huolehtimisesta yhteisöille. Tämä on ymmärrettävä, mutta toisaalta voisi ajatella ihmisten olevan maailmassa toisiaan varten. On luonnollista ajatella, että lapset huolehtivat vanhemmistaan heidän tullessaan vanhoiksi. Yhteiskunnan tulisi kehittää, tukea ja kannustaa yksilöiden resursseja toimia yhteisinä ja siksi jo olemassa olevien paikallisyhteisöjen tukemisen voi nähdä keinona yhteisöllisyyden kasvattamiseksi. Yhteisöissä eläminen voi tuntua kahlitsevalta täysin individualistisesti ajattelevalle ja kasvaneelle, mutta koko ikänsä terveessä yhteisössä eläneelle se on rikkaus ja voimavara, jota ei vaihtaisi pois. Tämän vuoksi omasta edusta luopuminen yhteisön hyväksi on itsestänselvyys, koska yhteisön hyvinvointi heijastuu yksilöihin. Toisaalta on oltava olemassa myös vahva yksilöitä tukeva yhteiskuntajärjestelmä, koska kaikki eivät synny niin sanottuihin ”hyviin perheisiin”. Tuolloin riippuvaisuus perheestään, yhteisöstään, voi olla jopa elämää rajoittava taakka.

Yhteisöön kuuluminen on ihmiselle luonteenomaista. Yhteisö luo turvaa, mutta myös sitoo. Nykyihminen kaipaa edelleen tuota yhteisön tuomaan turvaa, mutta tahtoo myös elää vapaana. Tähän liittyy yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden välinen ristiriita. (Bauman, 2001.) Eläminen yhteisössä ilman velvoitteita tai normien noudattamiseen sitoutumista on kuitenkin mahdotonta. Sosiologit arvelevat liian pitkälle menevän yksilöllistymisen tuottavan ongelmallisia seurauksia. Se ei ehkä johdakaan yhä autonomisempien, valintakykyisempien ja elämänsä hallitsevien yksilöiden syntyyn vaan kehitystä voi seurata yhteiskunta, joka koostuu anonyymeistä yksilöistä. Kollektiivisten siteiden puuttumisen vuoksi he eivät tunne vastuuta toisistaan. (Saaristo & Jokinen, 2004, 255-256.) Tällaisessa massayhteiskunnassa yksilöllistyminen voi johtaa kollektiivisen identiteetin pirstoutumiseen. Jos näin käy, on tyypillistä, että yhteiskunnassa paikallisten ja poliittisten yhteisöjen merkitys vähenee ja kansalaisliikkeet ovat kyvyttömiä vaikuttamaan poliittiseen elämään. Kollektiivisen identiteetin pirstouduttua on tyypillistä, että yksilöt alkavat luokitella toisiaan stereotyyppisiin ryhmiin etnisyyden, uskonnon tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella. (Saaristo & Jokinen, 2004, 256.)

3.5 Yhteisöllisyys kouluissa

Kouluyhteisö koostuu oppilaista ja koulun henkilökunnasta, opettajista, ohjaajista, vahtimestareista, siivoojista, terveydenhoitajista, kuraattoreista sekä keittiöhenkilökunnasta. Laajemmassa määritelmässä mukaan voisi lukea myös lasten vanhemmat. On olennaista, että toisten hyväksyntä, suvaitsevaisuus ja keskinäinen välittäminen opitaan nuorena. Ennen suku, kirkko ja koulu kasvattivat lapset yhteisön jäseniksi (Rautiainen, 2005, 93). Nyky-yhteiskunta on muuttunut kovin ja edellä mainitun kolmikön asema on pirstoutunut ja moniulotteinen. Perheet ovat aikaisempaa pienempiä ja usein vanhemmat käyvät töissä kodin ulkopuolella ja sukulaiset asuvat välimatkojen päässä. Kasvatusvastuu ei jakaannu samalla tavalla suvun aikuisten kesken. Kirkon rooli yksilön kasvussa on huomattavasti vähäisempi uskontojen ja uskonnollisten yhteisöjen määrän lisääntyttyä. Osa lapsista ei kuulu uskonnollisiin yhteisöihin. Koulu on oikeastaan ainoa paikka, jonne koko ikäluokka kokoontuu samaan aikaan kohtaamaan toisensa. Raina ja Haapaniemi (2007) kuuluttavat yhteisöllisen pedagogian perään, koska perinteisiä, luonnollisia yhteisöjä on ympärillämme jatkuvasti vähemmän. Tilalla on yhteiskunta, jossa ihmissuhdeverkosto on laaja ja nopeasti muuttuva. Siksi koulun rooli kasvattajana on lisääntynyt huomattavasti viime vuosikymmenien aikana. (Raina & Haapaniemi, 2007, 160.)

Syrjäytyminen on aikamme ongelma. Se kumpuaa yhteiskunnan vääristyneistä rakenteista ja näkyy muun muassa jatkuvasti uutisten surullisina otsikkoina ja kaduilla kaikenikäisten pahoinvointina. Olen viime aikoina useamman kerran joutunut soittamaan hälytyskeskukseen, kun keskellä tietä on maannut joku pahoinvoiva. Sydämeni särkyi joka kerta lukiessani taas uudesta koulusurmaajasta tai muusta ammuskelusta. Koulutragedioiden jälkeen hallitus on ilmoittanut tavoitteeksi yhteisöllisyyden lisäämisen yhteiskunnassa ja kouluissa, mutta konkreettisia toimenpiteitä on vaikea havaita. Varsinkaan, kun samalla ryhmäkokoja kasvatetaan ja kyläkouluja lakkautetaan. Syrjäytyminen johtuu osittain yhteisöllisten rakenteiden puuttumisesta. Tuolloin yksilöt eivät ole automaattisesti sidoksissa toisiinsa. Tulevana opettajana koen yhteisöllisyyteen panostamisella kouluissa on ehdottomasti vaikutusta koko yhteiskuntaan. Samaa mieltä ovat myös Raina & Haapaniemi (2007) kirjoittaessaan, että yhteisöllisen toiminnan mallit ja arvot voivat levitä kasvatusyhteisöistä yhteiskuntaan ja näin voimme parantaa maailmaa. Syrjäytymisen tunne vaivaa suurissa ryhmissä useita, vaikka päällepäin opettaja ei sitä huomaisikaan.

Tästä syystä suuri ryhmä tulisi jakaa pienempiin osiin, jolloin yksin olemisen tunne luokassa vähenisi. (Raina & Haapaniemi, 2007, 162, 131.) Tällöin oppilaat saisivat keskinäistä vuorovaikutusta ja tutustuisivat toisiinsa paremmin myös oppituntien aikana. Tunne ryhmään kuulumisesta koulussa luo pohjaa myöhemmin tunteelle kuulumisesta yhteiskuntaan.

Rautiainen (2005) esittää kirjassaan *Koulu yhteisöllisenä toimijana*, kuinka 90-luvun alusta lähtien koulussa on korostettu koulutuksen sovittamista talouselämän vaatimuksiin entisten tasa-arvon ja demokratian sijaan. Vanhemmat vapautettiin valitsemaan lapsensa koulu. 1990-luvun puolivälissä yhteisöllisyyteen ja syrjäytymisen ehkäisyyn alettiin etsiä keinoja. Toimintamuotoina käytettyjä yksilön itsestä huolehtimista ja tietotekniikan käytön korostamista on kritisoitu. (Rautiainen, 2005, 95.) Lähikoulut naapuruston elinyhteisö-ajattelussa ovat makuuni. Tuolloin voitaisiin helpommin ottaa askelia taaksepäin kyläkoulumaiseen toimintaan. Vanhempien olisi helpompi osallistua koulun toimintaa lyhyen välimatkan vuoksi ja todennäköisemmin tapaisivat toisiaan arjen keskellä. Kävin itse alakoulun 90-luvun aikana ja koko lähialueen lapset kävivät samaa koulua lukuun ottamatta muutamaa lasta, joka siirtyivät toiseen kouluun musiikkiluokille. Vanhemmat informoivat toisiaan lasten toiminnasta ja iltalenkillä tuntui, että äiti tuntee kaikki vastaantulijat.

Koulusta ja yhteisöllisyydestä puhuttaessa nousevat yhteisölliset toimintatavat keskeisiksi. Yhteistoiminnallinen oppiminen saapui Suomen kouluihin 90-luvulla. Yhteistoiminnassa sosiaalinen näkökulma vahvistuu ja sosiaalinen sidonnaisuus on usein merkityksellistä. (Kauppila, 2007, 152.) Yhteistoiminnallinen oppiminen perustuu ryhmäoppimiselle (mm. Sahlberg 1998, Saloviita 2006, Raina & Haapaniemi, 2007). Opettajan jakamissa neljän hengen ryhmissä tehdään annettuja tehtäviä. Positiivinen keskinäisriippuvuus on keskeistä yhteistoiminnallisuuden onnistumisessa. Tuolloin tehtävä on rakennettu siten, että ryhmän jäsenet joutuvat tekemään yhteistyötä saavuttaakseen päämäärän. Jos joku ei tee osaansa, ei kukaan saa tehtävää suoritettua. (Saloviita, 2006, 46-47.) Tämän tyylinen työskentely on hyvin tyyppillistä musiikin opetuksessa. Jos opettaja on valinnut hyvän, ryhmälle soveltuvan sovituksen, lopputulokseen päästään vain jos jokainen hoitaa tehtävänsä. Tällöin on hedelmällistä rohkaista oppilaita kannustamaan ja auttamaan toistaan. On hyvä kuitenkin varoa, ettei ryhmä ala kannustamisen ja auttamisen sijaan syyllistämään hitaammin eteneviä.

Yhteisöllisyyteen ja yhteistoiminnallisuuteen suuntautuneet pedagogit painottavat sitä, kuinka yhteistoiminnallisuus ei osaa olla pelkästään ryhmätyötä ryhmätyöskentelyn vuoksi. Yhteistoiminnallisuus on hyvä juttu, jos se parantaa oppimistuloksia ja kehittää sosiaalisia taitoja. Kauppila (2007, 158) on koonnut listan yhteistoiminnallisuuden hyödyistä opetuksessa:

1. Erilaiset näkemykset vallitsevat ja toisten ymmärtäminen lisääntyy.
2. Vaihtoehtoiset ratkaisumahdollisuudet avautuvat.
3. Kyky ilmaista itseään kehittyy.
4. Oppimisen sisäistyminen edistyy.
5. Kognitiivista kuormaa voidaan jakaa.
6. Toimintoja ohjaa myös ryhmän keskinäinen säätely.
7. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot kehittyvät.

Koulussa opitaan kohtaamaan ja toimimaan hyvinkin erilaisten yksilöiden kanssa. Yhteisöllisyys ei synny automaattisesti, vaan sen eteen on nähtävä vaivaa ja sitä tulee opettaa. Parhaiten sosiaalisia taitoja opitaan, kun niitä harjoitellaan oikeissa tilanteissa. Lapset oppivat leikkimällä ja koululaiset yhteistoiminnan avulla. Taitojen oppimisen herkkyys löytyy lapsuudesta, siksi taitoja tulisi harjoittaa koulussa jokapäiväisessä työskentelyssä. (Raina & Haapaniemi, 2007, 36.) Kauppila nostaa esiin oikeanlaisten vuorovaikutustaitojen opettamisen tärkeyden muistuttamalla, että lapset ja nuoret saavat runsaasti väärää sosiaalisia malleja esimerkiksi elokuvista ja televisio-ohjelmista (Kauppila, 2007, 161). Voin sanoa olevani Kauppilan kanssa samaa mieltä sarjojen ja muiden tv-ohjelmien antavan vääristyneen kuvan ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Monet tv-sarjat palvelevat lähinnä markkinataloutta ja lisäävät yksilökeskeisyyttä. Lisäksi ei voi olettaa, että jokaisella lapsella ja nuorella on vahva sosiaalinen verkosto omasta takaa. Sosiaaliset kontaktit ovat suurilta osin vanhemmilta periytyvää (mm. Munn, 1999, 173). Jos yhteisöllisyyteen on koulussa panostettu, avautuu oppilaille mahdollisuus sitoa löyhiä vuorovaikutusverkostoja ja sosiaalisia kontakteja. Yhteisöllisyyden lisäämiseen liittyy olennaisesti sosiaalisten taitojen opettaminen. Kyky jakaa miellyttäviä asioita toisten kanssa, ymmärtää toisten mielipiteitä ja arvostaa erilaisia näkemyksiä ovat tärkeimpiä sosiaalisia taitoja, joita peruskoululaisen tulisi hallita (Kauppila, 2007, 164).

Omana kouluaikanani saimme järjestää luokan kesken pikkujoulut ja kevätjuhlat, joita vanhemmat saapuivat katsomaan. Saimme melko vapaasti keksiä juhliin ohjelmaa, musiikkiesityksiä, sketsejä ja tanssiesityksiä. Nuo pienet juhlat vaikuttivat varmasti

myös muuhun arkiseen puurtamiseen positiivisesti. Opettajien rooli yhteishengen luomisessa ja sen mallintamisessa oli ensisijaisen tärkeä. He toimivat sosiaalistajina ja yhteistoimintamalleina (Kauppila, 2007, 152). Miten kasvuiässä olevat nuoret muuten oppisivat toimimaan ryhmässä, jos opettaja ei aktiivisesti kannustaisi kaikkia toimimaan kaikkien kanssa? Sanotaan, että välitunnilla tapahtuu asioita, joihin opettaja ei voi vaikuttaa. Havaintojeni mukaan opettaja voi valmentaa ryhmäänsä etukäteen toimimaan oikein niissä tilanteissa, joissa hän itse ei ole läsnä.

Koulujen harrastustoimintaa suunniteltaessa tulee pohtia, millä perusteella jäsenet kuoroihin ja muihin harrasteryhmiin valitaan. Saavatko kaikki osallistua, vai osallistuvatko vain parhaat, jotta päästää parempiin tuloksiin? Ilmapiirin voisi kuvitella olevan vapautuneempi, hyväksyvämpi, kun kaikki ovat tervetulleita mukaan. Toisinaan opettajilla voi olla taipumusta päästää vain parhaat esiintymään ja edustamaan koulujen juhliin ja tapahtumiin. Kokemuksieni mukaan yksittäisten oppilaiden nostaminen esiin vaikuttaa kielteisesti koko luokan yhteisöllisyyteen luoden negatiivista kilpailua ja kateutta. Opettajan rooli on olennainen myös siinä, kannustetaanko välitunneilla ottamaan kaikki mukaan omien kykyjensä mukaan vai annetaanko jo entuudestaan vahvojen kehittää taitojaan. Olen kuullut juttuja urheilumaailmasta, missä erityisesti jääkiekosta on noussut esimerkkijoukkueita, joissa kaikki pelaa. Yleisten odotusten vastaisesti nämä joukkueet ovatkin pärjänneet juuri sen vuoksi että tähtipelaajien esille nostamisen sijaan valmentajat ovat keskittyneet joukkueen yhteispelin kehittämiseen. Musiikissa on se etu, että ei ole joukkueita jotka pelaavat toisiaan vastaan. Kaikkien on soitettava samassa tiimissä. Yksilöiden ylenpalttinen sooloilu ja oman itsensä korostaminen ei vie ryhmää joukkueena eteenpäin. Kuten urheilu, myös musiikki antaa tilaa taidoille ja niiden esille tulolle, mutta sooloilu tapahtuu tiettyjen raamien sisällä.

Hyypä (2002) kirjoittaa, että koulutus lisää ensisijaisesti henkistä pääomaa ja toissijaisesti sosiaalista pääomaa. Kouluissa opitaan sosiaalista yhteistoimintaa sekä keskinäistä vuorovaikutusta. Juuri kouluissa muodostuu suuri osa niistä löyhistä siteistä, joista kehittyy tärkeitä vuorovaikutusverkostoja tai jopa elinikäisiä ihmissuhteita. Parhaassa tapauksessa koulu valmistaa yksilöitä toimimaan kansalaisyhteisössä. Liian usein traditionaalinen koulu valmentaa yksipuolisesti ammattiin ja työelämään. Koulut voisivat kannustaa enemmän luovuuteen, harrastustoimintaan sekä itsensä sivistämiseen. (Hyypä, 2002, 182-183.)

3.6 Yhteisöllisyys opetussuunnitelmassa

Sosiaaliset kontaktit koulussa ovat olennaisia oppimisen kannalta. Kaveripiiri määrittää usein paljon sitä, kuinka korkeisiin tavoitteisiin pyritään. Lisäksi omia tavoitteita on vaikea irrottaa ryhmän vaikutuksesta. Sosiaalisten taitojen tavoitteiden tulisi näkyä vahvasti koulujen opetussuunnitelmissa siten, että peruskoulun suorittanut oppilas olisi saanut riittävät sosiaaliset valmiudet sosiaalisten taitojen käyttöön työelämää ja jatko-opiskeluja varten. (Kauppila, 2007, 11, 165.)

Nykyisessä peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (2004) yhteisöllisyys tai sosiaaliset taidot mainitaan yleisessä osuudessa useita kertoja. Perusopetuksen kerrotaan edistävän yhteisöllisyyttä sekä antavan yhteiskunnalle välineen lisätä yhteisöllisyyttä. Opetussuunnitelma perustuu oppimiskäsitykseen, jonka mukaan oppiminen ymmärretään yksilölliseksi ja yhteisölliseksi tietojen ja taitojen rakennusprosessiksi. Oppilashuollon mainitaan olevan sekä yksilöllistä että yhteisöllistä tukea. Kerhotoiminnan yhdeksi tavoitteeksi on lueteltu mahdollisuuden antaminen sosiaalisten taitojen kehitykselle sekä yhteisöllisyyteen kasvamiselle. Perusopetuksessa käytettävien työtapojen tulisi opetussuunnitelman mukaan kehittää muun muassa sosiaalisia taitoja, mikä käytännössä voisi tarkoittaa yhteisöllisten toimintatapojen suosimista. Opettajan valitsemien työtapojen tulisi edistää sosiaalista joustavuutta, kykyä toimia rakentavassa yhteistyössä sekä vastuun kantamista muista. Toisena kohtana mainitaan myös, että valittujen työtapojen tulisi tukea oppilaiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa tapahtuvaa oppimista.

Musiikin osalta opetussuunnitelman perusteet (2004) ei sinällään mainitse yhteisöllisyyttä sanana, mutta yhteismusisoinnin kuvataan kehittävän sosiaalisia taitoja, kuten vastuullisuutta, rakentavaa kriittisyyttä sekä taidollisen ja kulttuurisen erilaisuuden hyväksymistä. Tavoitteet ja sisällöt painottuvat myös vahvasti sujuvaan yhteissoittoon. Yhteissoiton onnistumiseen tarvitaan useita sosiaalisia taitoja, joita yhteissoiton harjoittelu luonnollisesti kehittää.

Musiikin opetussuunnitelmassa on yhteistoiminnallisuuteen liittyviä mainintoja. Vuosiluokkien 1-4 tavoitteissa oppilas oppii käyttämään luontevasti omaa ääntään ja ilmaisemaan itseään laulaen, soittaen, liikkuen sekä ryhmässä, että yksin sekä toimimaan vastuullisesti musisoivan ryhmän jäsenenä että musiikin kuuntelijana. Keskeisissä sisällöissä vuosiluokkien 1-4 suositaan yhteissoittoon valmentavia harjoituksia. Neljännen luokan päättyessä hyvän osaamisen hallitseva oppilas osaa

yhteisöön liittyvistä tavoitteista laulaa ryhmän jäsenenä, pystyy osallistumaan yhteisöön sekä osaa toimia ryhmän jäsenenä ottaen huomioon muut ryhmän jäsenet. Vuosiluokkien 5-9 kohdalla vastaavia merkintöjä on vähemmän. Tavoitteissa oppilas kehittää osaamistaan musiikillisen ilmaisun eri osa-alueilla musisoivan ryhmän jäsenenä. Keskeisissä tavoitteissa ei mainita mitään yhteisöön tai sosiaalisiin taitoihin liittyvää. Kuitenkin 9.luokkan kevään päättöarvioinnin kriteereissä arvosanalle kahdeksan kohdalla oppilas osallistuu yhteislauluun, hallitsee jonkun soittimen siten, että pystyy osallistumaan yhteisöön, osaa kuunnella sekä omaa että muiden tuottamaan musiikkia soittaen itse mukana.

Yhteisöllisyys nostetaan arvoksi ja tavoitteeksi opetussuunnitelman perusteissa ja yhteisöllisyyttä sekä sosiaalista kasvua luovia toimintatapoja suositaan. Useassa kohtaa opetussuunnitelman perusteissa mainitaan yhteisöllisyys yksilöllisyyden sanaparina. Opetussuunnitelman perusteissa suositaan Lindströmin (2012) väitöksessä peräänkuuluttamaa autenttista yhteisöllisyyttä, jossa yhteisön sisällä yksilöt koetaan arvokkaina yksilöllisine ominaisuuksineen. Toinen yhteisöllisyyteen liittyvä tärkeä arvo on demokratia. Se on kirjattu opetussuunnitelman perusteisiin (2004, 6) yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi:

”Perusopetuksen on annettava mahdollisuus monipuoliseen kasvuun, oppimiseen ja terveen itsetunnon kehittymiseen, jotta oppilas voi hankkia elämässä tarvitsemiaan tietoja ja taitoja, saada valmiudet jatko-opintoihin ja osallistuvana kansalaisena kehittää demokraattista yhteiskuntaa.”

Peruskoulu pyrkii kasvattamaan oppilaista aktiivisia kansalaisia, mihin liittyy läheisesti yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Suomen kouluissa oppilaskuntatoiminta on yleistä. Opetushallituksen (2005) teettämän perusopetuksen oppilaskuntatoiminnan kartoituksen raportti viittaa oppilaskuntatoiminnan olevan pääsääntöisesti yhteisten teema- ja tapahtumapäivien järjestämistä. Toisaalta kyselyyn vastanneiden koulujen oppilaskunnista 41 prosenttia kertoi pystyvänsä vaikuttamaan koulun järjestyssääntöihin. (Perusopetuksen oppilastoimikunnan kartoitus, 2005, 14-15.) Juhlien järjestäminen on osallistumista yhteisteisten asioiden hoitoon, mutta oppilaskuntatoiminnan pitäisi olla kouluissa muutakin. Olisi ensisijaisen tärkeää, että oppilaat saisivat kokea käytännössä, kuinka asioiden päättämiseen voi osallistua. Tuolloin toimintamallin siirtyminen myöhempään elämään olisi todennäköisempää. Tunne vaikuttamisen mahdollisuudesta lisää me-henkeä. Raina ja Haapaniemi (2007, 30) pitävät huolestuttavana, että Suomessa lapset ja nuoret osallistuvat koulun toimintaan huomattavasti vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Ruotsissa

vieraillessani olen kuullut, että yhteiskunnallisen vaikuttamisen opetus aloitetaan jo alakouluikäisille. Tulokset näkyvät, sillä vuoden 2010 valtiopäivävaaleissa äänestysprosentti oli 84,63. Ruotsalainen ystäväni vieraili viime eduskuntavaalien 2011 aikaan Suomessa ja kauhisteli Suomen alhaista äänestysprosenttia (70,5 %). Raina ja Haapaniemi kirjoittavat myös, kuinka näitä taitoja tulee opetella käytännössä. Pelkkä tiedollinen opetus ei riitä.

Rautiainen (2008, 13-15) mainitsee väitöskirjassaan kuinka Suomessa 70-luvulla peruskoulu-uudistuksen myötä syntyi koulua koskeva demokratialiike, joka jäi kuitenkin vain kokeiluksi. Olen samaa mieltä Rautiaisen kanssa siitä, että suomalaisen kouluun ei yleisesti voi liittää määrettä aktiivisista ja osallistuvista oppilaista. Demokratia vaatii Rautiaisen (2009, 17) mukaan vahvaa yhteisöllisyyttä ja hän esittää myös ajatuksen demokratiasta elämäntapana:

”Vahva yhteisöllisyys voi olla vahvaa demokratiaa silloin kun yhteisön arvot ja toiminta perustuvat suvaitsevaisuuteen ja erilaisuuden kunnioitukseen. Tällöin yhteisöllisyyden tunne rakentuu perustalle, jossa on mahdollisuus olla eri mieltä ja nähdä asiat toisin. Muutoin demokraattinen elämäntapa vahvassa yhteisössä ei ole mahdollista, vaan yhteisö rajaa itsensä joukoksi, jonka jäsenillä on yhteiset uskomukset ja kokemukset, joiden sisällä ei juuri sallita erilaisia näkemyksiä.”

Vaikka yhteistoiminnallisuudesta on jo puhuttu ja sitä on tarjottu kouluihin keskeiseksi toimintamuodoksi jo 90-luvulta lähtien, istuu tiukassa perinteinen autoritäärinen malli, jossa opettaja puhuu ja oppilaat kuuntelevat hiljaa. Kevään 2011 opetusharjoitteluuni liittyi, muiden opettajien ja opetusharjoittelijoiden tuntien seuraamista ylä- ja alakoulussa kaikkien aineiden tunneilla. Havaintojeni mukaan useimmilla tunneilla pääsääntöisesti käytetty toimintatapa oli perinteistä. Toisinaan oli mukana jotain toiminnallisempaan mutta ehdottomasti vain mausteena. Jos opetusharjoittelijat ohjataan edelleenkin tämän tyyliin toimintaan, muuttuu koulu hitaasti. Demokraattisen, joustavan ja osallistuvan työskentelykulttuurin kehittyminen edellyttää Rainan ja Haapaniemen mielestä erilaisia taitoja kuin autoritäärinen kulttuuri. Ryhmien toiminnan tulisi siksi perustua keskinäiselle vuorovaikutukselle. Siksi vuorovaikutustaitoja tulisi myös opettaa ja opetella käytännön kautta. Hyvät sosiaaliset ja vuorovaikutustaidot eivät tarkoita ainoastaan hyviä käytöstapoja. (Raina & Haapaniemi, 2007, 37.)

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaiset toimintatavat alakoulun musiikkitunneilla edistävät luokan yhteisöllisyyttä. Musiikkikasvatuksen yhtenä tärkeimpänä perusteena käytetään usein sen yhteisöllisyyttä lisäävää vaikutusta, mutta onko tosiaan näin käytännössä. Toisin sanoen, ovatko musiikintunnit automaattisesti yhteisöllisiä, vai pitääkö yhteisöllisyyden syntymistä erityisesti miettiä tunteja suunnitellessa. Tarkoituksena on myös kartoittaa yleisesti opettajien ajatuksia yhteisöllisyyden kriteereistä (vapaaehtoisuus, keskinäinen luottamus, yhteisön yhteinen päämäärä tai tavoite sekä keskinäiset löyhät vuorovaikutusverkot) musiikinopetuksessa. Tutkimusongelmiksi muodostui:

1. Mikä on yhteisöllisyyden asema musiikintunneilla?

2. Miten yhteisöllisyyttä voi tukea musiikintunneilla?

Lindströmin (2011) hiljattain valmistunut väitöskirja osoittaa, että ainakin yläluokilla musiikintunneilla yhteisöllisyydellä on vahva asema pedagogisessa mielessä. On mielenkiintoista selvittää, kuinka haastatellut opettajat ottavat huomioon yhteisöllisyyden ja yhdessä tekemisen musiikinopetuksessa.

Tutkielman tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt avointa teemahaastattelua, jonka kysymykset on laadittu tässä tutkielmassa käytettyjen yhteisöllisyyden kriteerien pohjalta. Haastattelu on tehty viidelle opettajalle, joista yksi työskenteli pääkaupunkiseudulla ja loput Keski-Suomessa. Kaikki haastatelluista opettavat musiikkia alaluokille.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tämän tutkielman tutkimusote on laadullinen eli kvantitatiivinen. Tutkimusmenetelmänä käytetään avointa teemahaastattelua. Haastattelun teemat olivat paperille kirjattuina mukana haastattelussa. Kysymykset eivät olleet suoria, vaan tarkoituksena oli luoda rento, keskustelunomainen ilmapiiri. Jokaisessa

haastattelussa käytiin läpi samat teemat, mutta järjestys saattoi olla eri. Kaikki kysymykset eivät olleet suoria, vaan keskustelun oli tarkoitus edetä teemasta toiseen.

Ennen varsinaisia haastatteluja tein testihaastattelun kysymyksissä eräälle yläkoulun musiikinopettajalle. Kysymykset osoittautuivat tuolloin käyttökelpoisiksi ja toteutin varsinaiset haastattelut samoilla teemoilla. Nauhoitin kaikki haastattelut Nokia 500-puhelimen nauhoitusohjelmalla sekä tietokoneeni Windows ääninauhuri –ohjelmalla. Kaikki haastattelut on tehty kevään 2012 aikana. Kolme haastateltavista valikoitui yliopiston opettajien vinkkien perusteella, kaksi hankin itse sattumanvaraisesti kysymällä. Kukin viisi haastattelua oli kestoltaan 45 minuutista tuntiin. Haasteltavien määrä, viisi, tuntui sopivalta kvalitatiiviseen tutkimukseen. Mielessä oli, että tarvittaessa teen lisää haastatteluja, mutta aineisto tuntui kyllästyneeltä viiden haastattelun jälkeen. Toisin sanoen, vastaukset alkoivat jossain määrin muistuttaa toisiaan, eikä uutta ilmennyt.

Haastattelun teemat olin valinnut aiemmin kirjoittamani teoriaosuuden pohjalta. Aiheet käsittelevät yhteisöllisyyttä luovia asioita, kuten luottamus tai vapaaehtoisuus. Käyn seuraavaksi lyhyesti läpi haastatteluissa läpikäytyjen teemojen tarkoitukset.

Taustakysymykset. Selvitin kunkin haastateltavan koulutuksen sekä työkokemuksen analyysivaiheen vertailua varten. Helppojen taustakysymysten kysymisellä alussa on tarkoitus lämmittää tunnelmaa haastattelun monimutkaisempia kysymyksiä varten.

Yhteisö & luokkayhteisö. Pyrin selvittämään, miten kukin haastateltava ymmärtää yhteisön ja luokkayhteisön käsitteenä.

Luokkayhteisö musiikin näkökulmasta. Tällä teemalla oli tarkoitus selvittää, korostuuko luokkayhteisössä musiikintunneilla jokin tietty verrattuna muihin tunteihin.

Yhteisöä parantavat ja heikentävät tekijät. Yhteisöllisyyden lisäämistä edistäviä keinoja etsiessä on hyvä kysyä niistä tekijöistä, jotka jo tiedostetaan. Oikeastaan tähän teemaan kätkeytyy kysymys ”Mitkä tekijät lisäävät yhteisöllisyyttä ja mitkä eivät?”.

Yhteisöllisyys. Edellisen teeman tarkoitus oli johdattaa haastateltava aiheeseen yhteisöllisyys. Pyrin selvittämään, mitä haastateltavat tarkoittavat yhteisöllisyydellä eli miten sen määrittelevät.

Osallistuminen. Tarkoituksena oli selvittää, missä määrin musiikinopetukseen osallistuminen on vapaaehtoista, vaikka kyse onkin perusopetuksesta. Tämän teeman alla oli tarkoitus myös keskustella siitä, mitkä tekijät vaikuttavat osallistumisen asteeseen ja mistä syystä ja ketkä eivät osallistu opetukseen.

Luottamus. Tästä teemasta keskustellessa pyrin ottamaan selvää, kuinka sekä opettajan ja oppilaan että oppilaiden keskinäinen luottamus ja epäluottamus ilmenee luokassa.

Individualismi ja kollektivismi. Selvitin, kuinka musiikkituntien näkökulmasta oppilaiden yksilö- ja ryhmäkeskeiset piirteet tulevat esiin.

Opettajan rooli yhteisöllisyyden luomisessa. Tähän teemaan liittyi suora kysymys opettajan roolista. Tämä kysymys on merkittävä ajatellen sitä, miten yhteisöllisyyttä voisi lisätä.

Yhteisöllisyys arvona yhteiskunnassa. Tarkoitus oli selvittää haastateltavien ajatuksia yhteisöllisyyden yhteiskunnallisesta asemasta.

Yhteisöllisyys tavoitteena musiikinopetuksessa. Oli tärkeää selvittää, miten haastateltavat itse arvottavat yhteisöllisyyden musiikinopetuksessa. Mietitäänkö sitä erikseen vai ajatellaanko sen syntyvät automaattisesti.

Yhteisöllisyyttä lisäävät toimintatavat. Tämä oli myös suora kysymys tutkimusongelmaani, kuinka yhteisöllisyyttä voisi lisätä.

Haastattelut tehtyäni suoritin aineiston litteroinnin nauhoituksesta. Työläs urakka helpottui hiukan käyttäessäni tietokoneohjelmaa, joka hidasti puhetta ja toisti valitun mittaisen pätkän tarvittaessa useaan kertaan, jotta puheen kirjoittaminen tietokoneen tiedostoksi helpottuisi. Litteroinnin ansiosta aineisto tuli hyvin tutuksi, mikä helpotti suuresti analysointia. Seuraavaksi oli vuorossa vastausten koonti teemojen alle eli teemoittelu. Yhdistin myös eri teemojen kohdilta samoja aiheita, jotta aineisto selkiytyisi. Teemoitteluvaiheessa tuli harrastettua rankalla kädellä karsimista, samankaltaisuuksien sekä eroavuuksien etsimistä, jotta yksittäisistä vastauksista päästäisiin suurempiin lopputulemiin. Tällainen induktiinen tutkimusote siirtyy yksityisistä havainnoista yleisiin merkitysiin vertailun kautta, (Hirsijärvi & Remes &

Sajavaara 2005, 248). Annoin haastatelluille aineiston analyysivaiheessa uudet nimet, jotta tuloksista kirjoittaminen sujuisi luontevasti (1=Malla, 2=Alli, 3=Emmi, 4=Leena ja 5=Mirja).

Ennen haastatteluja olin ajatellut, että valitsen haastattelupaikoiksi rauhalliset paikat, jossa olemme haastateltavan kanssa kaksin. Käytännössä se osoittautui vaikeaksi, koska haastateltavilla oli tiukat aikataulut ja haastattelujen ajankohdat sijoittuivat tauoille, jolloin he tahtoivat haukata jotain suupalaa samalla. Täten paikoiksi valikoitui usein opettajanhuoneet tai kahviot. Haastatteluissa oli onnistuneesti rento ja välitön ilmapiiri, jota edesauttoi se, että annoin haastateltavien puhua vapaasti aiheista. En juuri rajoittanut tai ohjaillut puhetta. Yritin sen sijaan johdatella edellisestä teemasta toiseen tarttumalla johonkin jo sanottuun. Tekemäni testihaastattelun jälkeen päätin, että kuitenkin on katsottava, ettei haastattelu kestä yli tuntia. Testihaastattelu kesti noin tunnin ja vartin, jonka jälkeen haastateltavan kanssa tunsimme itsemme väsyneiksi. En antanut haastateltaville haastattelun teemoja etukäteen, vaikka olin kyllä ilmoittanut, että tutkielma koskee yhteisöllisyyttä musiikinopetuksessa.

Mallan haastattelu tapahtui koululla, jossa hän opetti. Haastattelu tilana käytimme opettajan huonetta. Iltapäivällä siellä oli vain muutama muu opettaja toisella puolella isoa huonetta. Opettajat kulkivat hiukan edestakaisin, mutta se ei tuntunut häiritsevän haastattelua. Kun aloitimme keskustelun, muut äänet ympärillä sulkeutuivat ja jäimme kaksin aiheen pariin. Haastattelun tunnelma oli kauttaaltaan vapautunut ja nauhurin sulkeutumisen jälkeen juttelimme vielä pitkään monista kasvatukseen liittyvistä aiheista. Allin haastattelu tapahtui myös iltapäivällä hänen työpaikkansa ruokalassa, jossa joimme kahvia samalla. Muita henkilöitä oli samassa tilassa muutama, mutta he keskittyivät omiin puuhiinsa. Haastattelun aikana keittiön henkilökunta sulki ruokalaa, mistä aiheutui hiukan meteliä, mutta tilanteessa se ei tuntunut haastattelua häiritsevät. Joku Allin kollega tervehti kesken haastattelun, jolloin ajatus hiukan katkesi. Emmin haastattelu tapahtui täysin tyhjässä kahviossa kampusalueella. Haastattelun aikana emme nähneet ketään muita, eikä läpi kulkenut ketään. Tunnelma oli rento ja välitön alusta loppuun. Leenan haastattelu tapahtui suljettujen ovien takana eräässä huoneessa kampusalueella. Viereisistä huoneista kuului läpi haastattelun elämisen ääniä, mutta ei missään määrin häiritsevästi. Noin puolessa välissä haastattelua Leena kiinnitti hiukan huomiota noihin ääniin ja mainitsi niistä jotain. Tunnelma oli hyvä ja luottamuksellinen läpi haastattelun. Mirjan haastattelu tapahtui hänen omassa luokassaan päivällä. Koulu oli hiljainen ja keskittyminen haastatteluun hyvää. Mirja puhui innostuneen oloisesti ja pääsimme keskustelussa pohdiskelevalle tasolle.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tämän tutkielman luotettavuuteen vaikuttaa haastateltavien määrä ja tulosten raportointi. Haastateltuja oli yhteensä viisi, mikä ei sinänsä anna kovin kattavaa otosta Suomen musiikkikasvatuksesta. Haastatelluista kolme oli valmistunut samasta yliopistosta, kaksi eri yliopistoista, mikä tekee ryhmästä hiukan homogeenisemmän. Työkokemuksen määrä vaihtelee kolmesta kahteenkymmeneen kolmeen. Haastateltavista kolme toimii tällä hetkellä musiikkiluokkien opettajana opettaen samalla myös tavallisille luokille musiikkia. Musiikkiluokilla on omat erityispiirteensä, kuten suuret yhteiset projektit sekä musiikkituntien suurempi lukumäärä. Tämä voi osaltaan vääristää tulosta puhuttaessa yhteisöllisyydestä. Koska haastatelluilla opettajilla kuitenkin on kokemusta myös tavallisten luokkien musiikin opettamisesta ja koska tämä tutkielma pyrkii selvittämään, kuinka yhteisöllisyyttä voisi musiikintunneille lisätä, en lopulta katsonut heidän osallistumisensa haastatteluun olevan ongelmallista. Kaikilla haastatelluilla oli vahva musiikkitausta, mikä voi vaikuttaa tutkimustulosten yleistettävyyteen. Kaikilla musiikkia alakoulussa opettavilla opettajilla ei välttämättä ole yhtä vahvaa musiikin aineosaamista, mikä voi vaikuttaa paljonkin siihen, miten yhteisöllisesti musiikkia opetetaan. Tämän tutkielman aiheen kannalta oli kuitenkin oleellista, että opettajilla on vahva osaaminen musiikista, jotta keinoja yhteisöllisyyden lisäämiseksi voisi kartoittaa.

Itselläni ei ole kovinkaan paljon kokemusta musiikin opettamisesta koulussa. Olen aikaisemmalta koulutukselta musiikkipedagogi ja niitä töitä olen tehnyt nyt kuuden vuoden ajan, mutta musiikinopettaminen harrastajille poikkeaa luonteeltaan koulun musiikinopetuksesta. Musiikkikasvatuksen sekä luokanopettajaopintojen aikana olen seurannut paljon opetusta, tehnyt pienen harjoittelujakson sekä osallistunut kurssien koulumaailmaan suuntautuviin projekteihin. Lisäksi olen lukenut aktiivisesti Opettaja-lehteä sekä muuta kasvatusalan kirjallisuutta ja julkaisuja. Haastattelutilanteessa minusta tuntui, että ymmärrän opettajien termistöä ja käsitteitä hyvin sekä pystyin kuvittelemaan ja ymmärtämään heidän kuvaamiaan tilanteita ja ilmiöitä. Silti oman työkokemuksen puuttuminen saattaa vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen, jos tulkitsen opettajien vastauksia väärin kokemuksen puutteen vuoksi. Myös opiskelijan ideologisuus voi värittää vilpittömyyden pyrkimystä objektiivisuuteen. Toisaalta työkokemuksen puute voi olla hyödyksi tutkimuksen luotettavuutta ajatellen. Haastattelijana otan kaikki vastaukset tosissaan ja kuuntelen herkällä korvalla tuoreita juttuja.

Tutkielman haastattelut olivat siten luottamuksellisia, että haastatteluun osallistuneiden opettajien henkilöllisyyttä ei paljasteta. Haastattelut tapahtuivat opettajien omissa kouluissa kahta haastattelua lukuun ottamatta, joista toinen tapahtui hiljaisessa kahviossa ja toinen suljetussa huoneessa. Kouluilla tekemissäni haastatteluissa opettajat ehdottivat paikkoja itse. Tutkielman luotettavuuteen voi vaikuttaa se, että ainoastaan kaksi haastattelua tapahtui suljettujen ovien takana. Kolme muuta haastattelua tapahtui rauhallisessa tilassa, mikä kuitenkin mahdollisti ohikulun tai muiden ihmisen oleskelun. Näissä tapauksissa on mahdollista, että opettajat eivät vastanneet kysymyksiin täysin rehellisesti tai jättivät jotain pois. Haastattelun teemat olivat kuitenkin luonteeltaan melko yleisiä ja eivät koskeneet mitään arkaluontoista. En kysynyt mitään kovin henkilökohtaista opettajaa tai oppilaita koskevaa. Haastattelu oli muodoltaan enemmänkin yleisluontoinen keskustelu yhteisöllisyyteen liittyvistä teemoista.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Taustatiedot

Haastateltavien tutkimuksessa käytettävät nimet Malla (haastateltava 1), Alli (haastateltava 2), Emmi (haastateltava 3), Leena (haastateltava 4) ja Mirja (haastateltava 5).

Haastateltavien taustat poikkesivat sopivasti toisistaan. Malla oli koulutukseltaan luokanopettaja ja musiikin aineenopettaja. Työkokemusta hänelle oli kertynyt 16 vuotta. Aluksi Malla teki kaksi vuotta sijaisuuksia, jonka jälkeen hän on ollut töissä kahdessa koulussa Keski-Suomessa. Allilla on työkokemusta 23 vuotta. Hän on valmistunut ensin luokanopettajaksi ja sitten musiikkikasvatuksen lisensiaatiksi. Emmi on koulutukseltaan erityisopettaja sekä musiikin aineenopettaja. Työkokemusta Emmillä on kolme vuotta, joista kaksi erityisopettajana ja yksi luokanopettajana. Leenalla työkokemusta on 22 vuotta ja hän on ollut töissä samassa koulussa koko työuran ajan luokanopettajana sekä opettaa musiikkia. Koulutukseltaan Leena on luokanopettaja. Mirja on ollut töissä noin 10 vuotta. Hän valmistui ensin musiikkipedagogiksi ja työskenteli musiikkiopistossa, jonka jälkeen hän valmistui musiikin aineenopettajaksi. Hän on työskennellyt musiikinopettajana alakoulussa. Haastatelluista Mirja on ainoa, joka opettaa ainoastaan musiikkia.

5.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys

Yhteisön ja yhteisöllisyyden määrittely tuntui olevan haastateltaville noin äkkiseltään hiukan vaikeaa, vaikka sanojen yhteisöllisyys ja yhteisö käyttö puheessa oli luontevaa ja jokainen mainitsi sen useaan kertaan. Luokkayhteisöä määriteltessä päämäärä Malla, Alli ja Emmi mainitsivat yhteisen päämäärän yhteisön kriteeriksi. Malla ja Leena mainitsivat myös tietoisuuden toisista olevan myös kriteeri yhteisölle.

”No yhteisö on jollain tavalla yhteen liittyvä porukka, joko niin että he tiedostavat olevansa jotenkin liitettyinä toisiinsa, jollain tavalla, jollain tasolla. Eli se ei oo n, yhteisö ei oo se, et jos mä satun olemaan kaupassa jonkun kansa yhtä aikaa, me emme vielä muodosta yhteisöä, mutta se, että jos me ollaan tarkotuksella samassa paikassa samaan aikaan, tietoisia toisista, niin se on yhteisö.” (Malla)

Luokkayhteisöä määritellessä nousi Leenan ja Mirjan vastauksissa voimakkaasti esiin pysyvät sosiaaliset roolit.

”Ja mä väitän että siinä alkuvaiheessa, ryhmäytymisvaiheessa on todella paljon mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, minkalaiseksi se muodostuu se tavallaan se sosiaalinen se sosiaalinen ryhmä ja verkko siinä. Mutta et sitten kun siellä tietyt tyypit, sosiaaliset tyypit vakiintuu, niitä ei oo niin hirveen helppo muuttaa.” (Leena)

Lähes kaikissa haastatteluissa yhtä lukuun ottamatta yhteiseksi tekijäksi kuoriutui ulkoa päin muodostettu yhteisö, mikä luo yhteisölle alusta alkaen erityispiirteen.

”Koska kuitenkin koululuokka kuitenkin sinänsä ei ole luonnollinen yhteisö, se on pakotettu yhteisö, tarkoittaa et he eivät itse ole voineet valita sitä, et haluavatko he toimia juuri tässä ryhmässä.” (Malla)

Keskustellessa luokkayhteisöstä erityisesti musiikin näkökulmasta neljässä viidestä haastattelusta mainittiin keskeisenä tekijänä yhdessä tekeminen, yhteiset kokemukset ja luokkahengen merkitys. Mallan kommentissa nousi esiin myös yksilöllisyys musiikkitunneilla.

”No musiikkihan on mun mielestä äärimmäisen yhteisöllistä toimintaa, koska sillontan kokoonnutaan yhteen, yhden ja saman asian ääreen, yhtä aikaa tekemään samaa juttua, tietoisia toisistamme, kullakin on siinä oma tehtävänsä, niin sehän on mun mielestä äärimmäisen yhteisöllistä, ja toisaalta myös yksilöllistä, koska jokaisen täytyy hoitaa se oma tonttinsa, mikä ikinä se sitten onkaan, mutta se, että se on, ryhmässä musiikin opettaminen on aina yhteisöllistä toimintaa.” (Malla)

Myös muiden haastateltavien vastauksissa kommentoidaan yksilöllisyyttä yhteisöllisyyden näkökulmasta. Yksilöllisyys ja sen huomioiminen asetetaan ehdottomasti yhdeksi yhteisöllisyyden syntymisen edellytykseksi. Se nousee esiin puhuttaessa oppilaiden välisestä kunnioituksesta sekä persoonien arvostuksesta sekä eriyttämisestä. Mirja pohtii yksilöllisyyden huomioimista yhteisöllisyyden edellytyksenä.

”Musiikkikaan ei oo pelkästään yhteisöllistä, mä huomasin, että kun pienten kanssakin käyttää välillä sitä, että niitten ajatukset ei oo siellä luokassa ja kaikki seuraa toistensa toimintaa, vaan ne välillä saa tehdä jotain, vaikkapa piirtää nuotteja tai piirtää kuuntelemastaan musiikista jotakin, niin se kuuluu siihen, et ne saa keskittyä myös muuhun, jollon ne on valmiimpia myöskin olemaan yhteisöllisempia, kun ne saa olla yksilöitä myös siinä yhteisössä. Että kaikkee, se ei oo..ei yhteisöllisyyttä voi tehdä yhteisöllisyyden vuoksi, vaan, että se pitää nousta sieltä, että sen tekemisen kautta ja et se, jos se on väkinäistä, niin ei se silloin mun mielestä välttämättä sit toimi.” (Mirja)

Toisaalta Leenan vastauksesta huomaa, kuinka toisaalta toiminnallisuus voi tuoda haastetta musiikinopetukselle, kun muussa koulutyössä on totuttu toimimaan itsenäisesti kirjojen ja kirjallisten tehtävien parissa. Myös muiden vastauksista on havaittavissa samantyylistä.

”Se onkin sitten mielenkiintoinen kysymys, koska sillä, minkalainen se yhteisön henki ja ne sosiaaliset suhteet siellä luokassa on, on, sillä on hyvin suuri merkitys musiikintunnilla. Keskustellaan tästä koulussa melkein päivittäin, siitä et sama ryhmä saattaa toimia mainioisti sellasten, semmosten, aineiden tunnilla, missä on kirjoja ja tehtävät, ollaan rauhassa omassa pulpetissa, mut sit kun tulee se tunti, jossa pitäis pystyä tekemään toisten kans yhteistyötä, pitäis odottaa omaa vuoroa eli edelleen ei oookaan sitä kirjaa et mennään tehtävä kerrallaan eteenpäin, niin sit se ei vaan enää pysy kasassa.” (Leena)

Myös ryhmän jäsenten erilaiset taidot mainittiin musiikin tuntien luokkayhteisön yhteydessä puhuttaessa. Toisaalta opettajan ammattitaito ja persoona nostettiin keskeisenä tekijänä siinä, kuinka hyvin musiikin tuntien ohjaaminen onnistuu.

Tässä tutkielmassa käyttämäni yhteisöllisyyden kriteerit ovat Hyypän (2002, 2005) mukaan **vapaaehtoisuus, keskinäinen luottamus, yhteisön yhteinen päämäärä tai tavoite sekä keskinäiset löyhät vuorovaikutusverkostot**. Näistä yhteinen tavoite tai päämäärä mainittiin yhteisöllisyyden määritelmää kysyttäessä neljässä viidestä haastattelusta.

”No yhteisöllisyys on varmaankin sitä sitoutuneisuutta siihen yhteiseen asiaan, oli se sitten päämäärä tai no varmaan monella yhteisöllä on jonkinlaisia

päämääriä joko pitkällä tähtäimelle tai joku hetkellinen prosessi tai sitten ...”
(Emmi)

Yhteisöllisyyden syntymisen edellytyksenä yksilöiden välinen vuorovaikutus mainitaan kahdessa vastauksista. Ihme kyllä, luottamus nousee esiin itsestään vain yhden kerran kaikissa haastatteluissa puhuttaessa luokkayhteisössä. Vapaaehtoisuudesta ei myös puhuta automaattisesti, mutta se on ymmärrettävämpää, koska koulu ei sinänsä ole vapaaehtoisuuteen perustuvaa.

Lindströmin (2010) väitöskirjassaan esittelemä ajatus autenttisesta yhteisöllisyydestä, jossa yksilöt saavat olla yhteisössä omia itseään, pomppaa esiin Mirjan vastauksesta yhteisöllisyyttä määriteltäessä.

”Mutta jos yleensä tällöinen määrittely yhteisöllisyydelle, niin en mä sitä lyhyesti osaa kyllä es sanoa. Yhteisöllisyys koostuu tavallaan yksilöiden välisesti vuorovaikutuksesta, että millä tavalla ne yksilöt pääsee siihen samaan tilaan, että kaikki kuitenkin saavat olla yksilöitä siinä ryhmässä.”
(Mirja)

Samansuuntaisia ajatuksia on havaittavissa myös Leenan ja Mallan kommentteissa.

”No se on se, että se ei ole pelkästään mitä ja mun parhaat kaverit, vaan et me kaikki ollaan tässä erilaisia ja kaikki pitää ottaa huomioon. Eli koulussahan se on sillon se koko koulu. Ja siellä on aikuisia, erilaisia aikuisia ja lapsia on eri luokissa ja mun mielestä se on yhteisöllisyyttä et kaikki kuuluu tähän. Kaikista välitetään ja kaikki hyväksytään. Suvaitsevaisuutta.” (Leena)

“Tietynlainen luottamus toisaan kohtaan, luottamus siihen, että saa osata ja saa tehdä virheitä, sillä ei oo , ei tarvitse pelätä epäonnistumista tai naurunalaiseks joutumista tai yleensäkään uusia asioita. Et on rohkeus ja vapaus olla sellainen kun on. Myös se toisen huomioonottaminen on äärimmäisen tärkeä, johtuen siitä, että jos jokainen vain on sellainen kun on, niin siitähän tulee vain kaotista, tilanne, jos siinä ei ajatella, että mun täytyy kuitenkin omassa toiminnassa ottaa huomioon myös kaveri. Eli siis tällöne luottamus ja rohkeus olla sitä mitä on.” (Malla)

Yhteisöllisyys nähdään ehdottomasti positiivisena kahdessa vastauksessa. Yhdessä mainitaan yhteisöllisyys positiivisena, mutta että yhteisöllisyyden voimakkuus voi vaihdella. Kahdessa vastauksista uskotaan olevan olemassa sekä positiivista että negatiivista yhteisöllisyyttä. Toisaalta Allin antama esimerkki ei täytä tässä tutkielmassa käytettämäni yhteisöllisyyden kriteeriä, keskinäiset löyhät vuorovaikutusverkostot.

”Ainakin yhteisöllisyys (voi olla negatiivista), jonka päämäärät, jonka päämäärät on vähän kyseenalaistavia, niin tietysti se on siinä kontekstissa heille tärkeä asia. Jos aatellaan esimerkiksi tämmöen ääriesimerkki kun esimerkiksi joku saatananpalvojat, niin sehän on voimakas yhteisö...” (Alli)

Myös Mirja antaa esimerkin negatiivisesta yhteisöllisyydestä, mutta käsittääkseni siinä on kyse ennemminkin ilmiöstä nimeltä klikkiytyminen. Mielenkiintoinen yksityiskohta, joka heijastuu lähes kaikissa haastatteluissa, on se, että jos yhteisöllisyyteen ei opetuksessa panosteta, syntyy kuppikuntaisuutta, klikkiytymistä.

”Varmaan yhteisöllisyyttä on, mutta minkälaista, mutta et minkälaista se yhteisöllisyys sitten on, että onko se hyvin semmosta ..hmm..kiinteää yhteisöllisyyttä vai onko se semmosta enemmän semmosta, että siellä on pieniä yhteisöjä siellä semmosen kokonaisen yhteisön sisällä. Ei se ehkä ihan automaattista oo , jos puhutaan positiivisesta yhteisöllisyydestä.” (Mirja)

5.3 Yhteisöä parantavat ja heikentävät tekijät

Luokkayhteisöä parantavina tekijöinä mainitaan kaikissa haastatteluissa yhteiset säännöt, tavoitteet ja päämäärät. Niistä tietoisuus on tärkeää, jotta yhteispeli toimii.

”Se vaikka, yks on selkeät päämäärät, musta tuntuu, että jos oppilaat tietää, että mihin tässä prosessissa nyt ollaan menossa, että mitä kohti, vaikka jos valmistellaan jotain esitystä tai muuta, niin siellä on heti motivoiva tekijä ja parantaa myöskin sit semmosta yhteisöllisyyttä kun kaikilla on se sama päämäärä. Sitten taas jos ei oikein tietä, että mitä tässä nyt pitäis tehdä ja mitkä asiat on meille tärkeitä, niin sitten varmaan yhteisöllisyydsikin on varmaan paljon hajanaisempaa.” (Emmi)

”Jos ei oo selkeitä tavoitteita et mihin pyritään ja mitä tehdään, niin siin on aika vaikee luoda sitten tämmöstä yhteisöllisyyttä ehkä.” (Alli)

Toisten huomioonottaminen ja arvostaminen nähdään myös tärkeänä yhteisöä parantavana tekijänä kolmessa viidestä haastattelusta.

”Opettaja omalla esimerkillään pitää huolta jokaisesta ja jos tulee mitään sellasia tilanteita, joissa joku, jotain oppilasta ikäänkuin väheksytään, niin sit pitää puuttua heti, et jokainen on saanu olla jotenkin....lapsil on erilaisia ominaisuuksia, yks on hyvä yhdessä ja toinen hyvä toisessa, niinkuin aikuisetkin, silti voivat olla yhtä arvokkaita” (Leena)

Jännittäminen on yhteismusisoinnissa yleistä, koska yksilö joutuu paljastamaan taitonsa toisille. Positiivisessa tilanteessa jännittäminen laukeaa, kun musisoivan ryhmän jäsenet näyttävät keskinäisen hyväksyntänsä kannustamalla ja sallimalla virheet. Päinvastaisessa tilanteessa ryhmän jäsenet etsivät syyllistä virheisiin ja huono ilmapiiri estää yksilöitä näyttämästä parastaan. Tässä tulee vastaan opettajan tärkeä rooli yhteishengen luomisessa, miten virheisiin suhtaudutaan, miten kaikki saadaan mukaan. Ryhmän jäsenet eivät voi osallistua parhaalla taidollaan toimintaan, jos yhteishenkeä ei ole.

”No se opettajan osuus on kyllä siinä aika keskeinen, et hän pystyy luomaan siinä semmosen yhteishengen siihen tilanteeseen. Ja kannustaminen on tietysti tärkeitä. No sanotaan et semmosen myönteisen ilmapiirin luominen, se, että oppilas saa niitä onnistumisen kokemuksia, niin ne on mun mielestä aika keskeisiä tekijöitä.” (Alli)

Vaikka musiikki koetaan hyvin yhteisöllisenä aineena, yhteisöllisyyden ei katsota syntyvän automaattisesti musiikintunneilla, vaan sitä on harjoiteltava ja opetettava erikseen. Muina yhteisöä parantavina tekijöinä mainittiin virheiden salliminen, myönteinen asenne, kannustus, ruutiinit ja perusturvallisuus sekä yhdessä tekeminen.

”Sitte on tietystikin monenlaisia toimia, joilla se sitä tämmöstä yhteistä ja yhteisöllisyyttä pidetään ...eli harjoituksia, sellaisia toimia, joissa oppilaitten täytyy ottaa toiset huomioon ja tämmösiin asioihin panostaminen, niin se kantaa kyllä sit hedelmää” (Alli)

”Kun mulla alko se luokka viime syksynä, niin oon yrittäny tähän yhteisöllisyyteen panostaa heijän kanssa kun he on uus alottava ryhmä. Ja esimerkiksi asia, jota vähän on meinannut syntyä, mut ei nyt mitenkään pahasti ja yritän sitä välttää mahdollisimman paljon, on semmoset kuppikunnat, et syntys semmosia sen meijän luokkayhteisön sisällä semmosia pienempiä porukoita tai klikkejä.” (Emmi)

Luokkayhteisöä heikentäviksi tekijöiksi mainitaan luottamuspuola eli pelko joutumisesta naurunalaiseksi. Myös opetuksesta kiinnostumattomat oppilaat tai erilaiset oppijat, joilla on suuria sosiaalisen elämän ongelmia sekä negatiiviset johtajahahmot koetaan yhteisöä hajottavina tekijöinä. Tässäkin kohtaa nousi taas selkeiden tavoitteiden merkitys opetuksessa; niiden puuttuminen heikentää yhteisöä. Lisäksi kiusaaminen tai siihen puuttumattomuus sekä liika kilpailu vaikuttavat negatiivisesti luokkayhteisöön.

”Ylenpalttinen kilpailu ja jossakin määrin, pieni määrä kilpailua ei oo pahasta, kun se tehdään ikäänku leikinomaisesti ja enemmänkin kannustettais lapsia kilpailemaan itseään vastaan. Mut et joskus pieni terve kilpailu on , mut et jos luokassa on kaikessa suuri kilpailunhenki, niin sillohan yhteistyötä ei , se ei oo kovin hedelmällinen maaperä.” (Alli)

Yksilökeskeiset asenteet nähdään myös yhteisöä hajottavana tekijänä, kun se ilmenee voimakkaana oman edun tavoitteluna. Individualismin lisääntyminen yhteiskunnassa vaikeuttaa yhteisöllisyyden opettamista.

”Kyllä mun mielestä tuntu, nyt tuntuu, että on jotenkin vaikeempaa se, tai että on jotenkin enemmän semmonen malli, että jos minä en jostain pidä, niin minun ei tarvitse. Eli se, että oma etu menee ryhmän edun edelle. Niin, se on aina jostain pois sitten, aina yhteisöllisyydestä pois et jos siellä tämmönen pakotettu yhteisö, esimerkiks koululuokka, et jos siellä on kovin monta, ei siellä oikeestaan tarvita kun yks, mut varsinkin jos niitä on useempi niitä henkilöistä, joille minä menee kaiken muun edelle, niin siinä on vaikee olla yhteisöllinen sen jälkeen ja myös vaikea kasvattaa niitä muita siihen yhteisöllisyyteen, jos siellä on koko ajan joku joka rikkoo sitä.” (Malla)

Ehdottomasti suurimpana yhteisöä heikentävänä tekijänä pidetään klikkiytymistä tai edes sen sallimista.

5.4 Vapaaehtoisuus

Suomessa vanhemmat voivat päättää, laitetaanko lapsi peruskouluun vai kotiopetukseen. Lapsista 99,7 % suorittaa peruskoulun (Opetushallitus, 2012), joten voi sanoa, että opetukseen osallistuminen ei ole vapaaehtoista. Yhteisöllisyyden yhden kriteereistä ollessa vapaaehtoisuus, nousee mieleen ajatus, voiko koulussa olla yhteisöllisyyttä edes teoriassa. Koska kuitenkin yhteisöllisyyden ja me-hengen voi tuntea monissa koulun tilaisuuksissa, on vapaaehtoisuuden tultava jostain. Luokkatilanteessa yksilö voi valita oman osallistumisen asteen, mutta toiminnasta poisjättäytyminen aiheuttaa seuraamuksia, kuten kannustusta, painostusta, pakotusta tai eriasteisia sanktioita. Tässä asiassa nousee esiin yhteisen tavoitteen merkitys. Jos oppilaat ovat motivoituneita saavuttamaan ryhmänä jotain, ei kukaan tahdo jäädä toiminnasta pois.

”Mutta mie oon kokenu et minun tehtävä opettaja on markkinoija se yhteisöllisyys niin hyvin niille oppilaille, että ne haluaa olla osana sitä meidän yhteisöä et justiinsa kaikkien ryhmäytymisharjoitteitten ja just jotenkin semmosten yhteisten päämäärien avulla, vaikka siellä on niitä tyyppejä, ketkä eivät keskenään varmasti koskaan vapaa-aikana tuu tekemisiin, koska ovat niin erilaisia persoonia tai ehkä joskus ku kasvavat aikuisiks, mutta että kyllä hekin pystyvät työskentelemaan yhdessä ja haluamaan sitä samaa päämäärää, ku heijät motivoijaan siihen tarpeeks hyvin. Et ilman muuta siellä tulee ristiriitoja aina vastaan, mut et sitte täytyy aina palata siihen yhteisöllisyyden vahvistamiseen.” (Emmi)

5.4.1. Toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuuden aste

Kaikki haastateltavat myöntävät, että musiikintunneilla osallistuminen on pakollista, mutta että musiikintunnit sisältävät valinnaisuutta. Neljän haastatellun opetuksessa kaikki kokeilee kaikkea, minkä jälkeen voi valita tehtäviä. Musiikintuntien uskotaan olevan mukavia ja lähtökohtaisesti uskotaan, että oppilaat haluavat osallistua toimintaan. Kun kyse on kuitenkin lapsista ja nuorista, voi tilanne toisinaan olla eri.

”Se on pakko osallistua, no välillä on semmosta mihin ei oo pakko osallistua ja välillä on pakko osallistua. Ja kyllähän sitten välillä joutuu käymään tiukkojakin neuvotteluja että tämä on sun mielestä tylsää, mutta tämä kuuluu tähän koulujuttuun ja nyten tehään tätä yhdessä. Mutta et kaikki ei oo semmosta, et välillä on ihan vapaaehtosuuttakin, kysytään, että kuka

haluais soittaa jotain soitinta tai osallistua jotenkin jollain muulla tavalla. Mutta kyllä mie sanosin, lähes kaikki on semmosta, minkä kaikki ainakin kokeilee.” (Emmi)

Haastateltavat uskovat, että vapaaehtoisuus tulee valinnaisuuden kautta pienistä asioista, kuten siitä, että toisinaan saa valita, mitä soitinta soittaa. Yhteisöllisyyden koetaan kärsivän, jos kaikki eivät ole mukana tekemisessä. Mielenkiintoinen pointti on se, että opetuksen suunnittelun kannalta haastaviksi koetaan oppilaat, joilla on heikot taidot tai jotka eivät ole kiinnostuneita opetuksesta.

”Kyl se voi nakertaa ja , siinäpä onkin opettajalla vähän sitte pähkinää purtavaks, että saa kaikki oppilaat sitten innostumaan, mut sekin on tietysti aika haastava alue koska nää heikot oppilaat, jotka ei koe pärjäävänsä siellä tai ei koe sitä tärkeäksi, he ovat sitten useinmiten näitä, jotka voi hajottaa sitä yhteisöllisyyttä.” (Alli)

”No kyl mun on sit pakko myöntää se, että erilaiset oppijat on k keskuudessamme ja kyl se on pakko rehellisesti myöntää, että jos luokassa on yksikin oppilas, jolla on suuria sosiaalisen elämän ongelmia, niin se riittää.” (Leena)

”No ehkä sellasessa tilanteessa, että joku nyt musiikintunteja ajatellen, et joku kieltäytyy kokonaan tekemästä jotain ja siitä täytyy alottaa ne neuvottelut oppilaan kanssa että nyten sun täytyy kyllä tehdä tää kun tää kuuluu tähän kouluhommaan, niin semmosessa tilanteessa se nakertaa yhteisöllisyyttä miun nähdäkseni sillä tavalla, että niitä muita ärsyttää sen yhen vääntäminen ja vastahakosuus.” (Emmi)

Muista vastauksista hiukan poikkeava kommentti tuli Mirjalta. Hän ei pakota ketään soittamaan jotain tiettyä soitinta. Muut laittavat opetuksessaan kaikki harjoittelemaan kaikkea.

”Valinnanmahdollisuushan on yksilöillä, tietenkin tietyt tavoitteet pitää saavuttaa myöskin musiikissa, mutta se että, mä en oo pakottanu ketään menemään ketään tietylle soittimelle, välttämättä, jos ei nyt halua mennä tässä koko tilassa, jos koko luokka on täällä, niin soittamaan rumpuja, niin en pakota.--- mutta kyllä mun mielestä koulumaailmassa kun ollaan, niin kyllä

osa tekemisestä on myöskin sitten pakollista, jos ei itse pysty sitä aina tuottamaan, niin osallistumaan sit jollakin muulla tavalla siihen toimintaan, vaikka kuuntelemalla.” (Mirja)

Pohtiessamme haastatteluissa, mistä vapaaehtoisuus voisi tulla opetukseen, mainitaan vapaiden soitinvalintojen lisäksi yksilön mahdollisuus säädellä osallistumisen intensiteettiä itse. Kuitenkin osallistuminen koulun toimintaan ei ole vapaaehtoista. Silti haastatteluissa mainitaan, että kouluun oppilaat tulevat kouluun mielellään juuri sosiaalisten suhteiden vuoksi. Vapaaehtoisuutta uskotaan olevan tiettyjen reunaehtoisten sisällä.

”Kyllä mä oon sitä mieltä, että vaikka se on pakotettu yhteisö, niin onhan se, siitä huolimatta siellä on jokaisella (vapaaehtoisuutta), ne on vaan ne reunaehdot. Siis että pitää nyt opiskella tässä, sun opiskeluporukka ja mun työyhteisö, en mä oo valinnu sitä että mä haluan olla just tuon, tuon ja tuon kanssa, mutta tuon kanssa en halua olla, ne nyt vaan sattuu olemaan tässä yhteisössä ja sitten ideaalitilanne on se, että kaikki ryhmän jäsenet jostain syystä tai yhteisön jäsenet toteavat sen tilanteen et tässä ollaan ja tehdä tästä niin miellyttävän kuin mahdollista reunaehdot huomioonottaen. Tietysti että lasten kanssa kun toimii, niin se ei ihan oo niin yksinkertaista, koska taidot ova vasta kehittymässä.” (Malla)

Tämän tutkielman yhteisöllisyysteorian pelastavan vastauksen antaa Malla, joka toteaa kouluyhteisön vapaaehtoisuudesta seuraavasti:

”Et siis sillä tavalla niin et mä luulen et valinnaisuus ja vapaaehtoisuus ja sellanen tulee kuitenkin enemmän tälläsessä aikuisyhteisössä, joka pystyy itse ikäänkuin määrittämään sen yhteisön tehtävän ja toiminnan. Toki lapsetkin voivat yhteisönsä siinä vaiheessa, kun ne ovat pihalla vapaa-ajallaan, niin kenen kanssa ne siellä ovat ja mitä ne siellä tekevät. Mutta se, että koulu on aika huono esimerkki siitä yhteisöllisyyden vapaaehtoisuudenta, koska heiltä ei sitä varsinaisesti kysytä, että haluavatko he tehdä, vaan se tehdään vaan.” (Malla)

5.4.2. Osallistumisen asteeseen vaikuttavat tekijät

Neljä viidestä haastatelluista mainitsee osallistumisen asteeseen vaikuttavan motivoituneisuuden tai sen, miten mielekkääksi tehtävän kokee. Aikaisemmat musiikilliset kokemukset mainitaan vaikuttavan kiinnostukseen oppiainetta kohtaan.

”No motivoituneisuus on mun mielestä ykkönen et miten motivoitunut oppilas on siihen tehtävään taikka tilanteeseen. taidot, jos puhutaan musiikkitunneista, niin se on yks keskeinen. Mutta sitten myöskin se, että heikompikin oppilas saataa kokee hienoa tunne-elämyksiä, ja tietysti aikaisemmat kokemukset, että jos oppilaalla on ollu myönteisiä kokemuksia aikaisemmista tunneista, niin sekin vaikuttaa hyvin paljon ja nimenomaan ne aikaisemmat kokemukset ja niillä on aika keskeinenkin vaikutus siihen, että on jos on ollu ikäviä kokemuksia, niin sit on ehkä vaikea päästä niistä yli ja siin on, nää on joskus aika haastavia tilanteita.” (Alli)

On oppilaita, jotka innostuvat kaikesta, mutta myös oppilaita, joilla on musiikintunneilla tietyt tehtävät, joista he innostuvat. Kotiolot ja kotien asenteet koetaan tärkeäksi suhteessa osallistumisen asteeseen musiikintunneilla. Jos oppilas ei koe ainetta tärkeänä, jos kotonakaan niin ei tehdä.

”No siellä voi olla taustalla esimerkiks tämmönen, että oppilas ei koe sitä oppiainetta tärkeäksi, kotona ei harrasteta musiikkia missään muodossa. Aika usein mä olen huomannu, että tämmöset, etenkin pojat, jostain syystä, niin ei välttämättä koe aina musiikkia kovinkaan tärkeäksi. Nämä urheilua harrastavat...” (Alli)

”Sitte pienten lasten kohdalla on koteja, jossa kannustetaan hyvin vahvasti siihen ulospäinsuuntautumiseen, siihen aktiivisuuteen, osallistumiseen, eli se tulee jo tavallaan sieltä, koti vahvistaa tai sitten koti ei puutu eli tää ehkä saattaa kopuloida sitä tiettyä ominaisuutta. Nää on ehkä, se on se tärkein.” (Leena)

Osallistumisen asteeseen vaikuttaa myös temperamenttiero. Ujot ja arat oppilaat mainitaan niinä, jotka vähemmät haluavat kokeilla uusia asioita. Heikot taidot ja vähäiset kokemukset musiikista koetaan kuitenkin ehtottomasti suurimmaksi syyksi siihen, jos oppilas ei tahdo osallistua opetukseen. Vähäiset taidot synnyttävät

jännittämistä, mutta toisaalta myös neljä viidestä haastatetusta opettajasta mainitsee eriyttämisen suuren merkityksen musiikin opetuksessa.

”Niin että kun ei osaa tai sitten jännittää muita oppilaita siinä ryhmässä tai sitten jotenkin kokonaisvaltainen kapinoinnin tarve ja huomion saamisen tarve sen kapinoinnin kautta, se on sitten toinen, mutta se on mun mielestä ihan eri asia kun se jännittäminen. Että sitä jännittämistäkin voi helpottaa monenlaisella jutulla juuri asettamalla niitä eritasoisia tehtäviä.”
(Emmi)

”Sit toisaalta oon kokenu semmosia tilanteita, et oppilas, jos ei kauheesti osaa, mutta jos osaa..tai opettaja pystyy eriyttämään sitä opetusta siten, että antaa heikommalle oppilaalle semmosen tehtävän, missä hän takuulla onnistuu, niin sen onnistumisen kokemuksen kautta nii varmasti pääsee kyllä hyviinkin saavutuksiin. Siis että tää eriyttäminen on yks asia, mikä kyllä kannattaa ottaa huomioon.” (Alli)

”Sitten taas se, että se on taas mun tehtäväni noin ammattilaisena ja pedagogina löytää sellanen taso, että millä saadaan tämmönen henkilö osallistumaan ryhmän toimintaan sellasella tasolla, missä hän pystyy toimimaan.” (Malla)

”Mutta sitten musta tuntuu että semmoset jännittäjät ja ketkä jännittää sitä sosiaalista tilannetta että joutuvat soittamaan jotakin, niin niitten kautta voijaan jopa lisätä sitä yhteisöllisyyttä. Musta tuntuu et lapset kuitenkin jotenkin hirveen positiivisesti kannustaa toisiaan, missä ne huomaan et jotakuta jännittää ja jollekin se on ihan uus asia, että semmoset on hirveen positiivisia kokemuksia parhaimmillaankin.” (Emmi)

5.5 Luottamus luokassa

Musiikintunneilla on tärkeää, että luokassa vallitsee luottamus niin opettajan ja oppilaiden kuin oppilaiden välillä. Esillä oleminen ja tekeminen ovat keskeisiä toimintamuotoja, joten luottavainen ilmapiiri musiikintunneilla koetaan yhdeksi keskeisimmäksi asiaksi onnistumisen kannalta.

”Mut yleensäottaen varsinkin ala-asteen oppilaat on hyvin innokkaita kaikkeen uuteen ja mä oon saanu opettettavakseni sellasia ryhmiä, joissa se ongelma on ollu heti siinä, että mitä kokeilla, koska muut nauraa. Ja silloin siitä lähetään siitä pohjatyöstä, et pitää rakentaa henki siihen luokkaan, et virheet on sallittuja, suoraan sanottuna suotavia, koska musiikki onharjoitusaine, se kuuluu tähän pelinhenkeen, mut kiellettyä on vain ja ainoastan toisten pilkkaaminen. Että yleensäottaen, jos se ilmapiiri on hyvä ja täyttää siis näitä tämmösiä yhteisöllisyyden määritelmiä, niin se on tosi kiva tehdä. Et kaikki on kauheen innokkaita kokeilemaan.” (Leena)

Oppilaiden keskinäinen luottamus ilmenee konkreettisesti musiikintunneilla virheiden sallimisena. Pelko naurunalaiseksi joutumisesta estää oppilaita osallistumasta ja kokeilemasta uutta. Siksi virheisiin ei tulisi kiinnittää huomiota ja ilmapiirin tulisi olla salliva sen suhteen.

”No musiikintunneilla se ilmenee varmaan just semmosessa että tarviiko jännittää, että nauretaanko mulle vai voiko luottaa siihen, että ei tapahu mitään pahaa vaikka soittas tai laulas ihan väärin, että se nyt varmaan on kaikista ilmeisin asia sen luottamuksen ilmenemisessä.” (Malla)

”Tämmönen klassinen esimerkki siitä et joku tyrmää täysin toisen, et sä et osaa soittaa tai sä laulat tämän ihan väärin niin ehkä siinä, sekään ei oo ehkä sitä luottamusta, se on toisaalta sitä semmosta virheiden, siis oppilailla on, joillakin on hirveä virheiden pelko, jota taas täällä yritetään et virheet kuuluu osana ja kaikkee muutakin, niin se ei haittaa.---Et pelottaa se muitten reaktio, et mitä tapahtuu jos mä soitankin ihan väärin. Et joillakin oppilailla on kuitenkin, musiikillinen itsetunto on tavallaan paljon heikompi kuin joillakin toisilla” (Mirja)

Luottamusta oppilaiden kesken koetaan vahvasti osoittavan, jos oppilaat uskaltavat ilmaista mielipiteensä ja olla omia itseään.

”Ja sitten toisaalta jos musiikintunneilla vaikka keskustellaan jostakin asiasta, niin se, että uskaltaako osallistua keskusteluun, vaikka olis eri mieltä kun joku muu.” (Mirja)

Musiikkitunneilla keskeistä toimintaa on soittaminen ja laulaminen. Laulaminen koetaan usein hyvin henkilökohtaiseksi asiaksi varsinkin murrosikään tultaessa ja

tyolloin koko luokan yhteislauluun osallistuminen on selvä keskinäisen luottamuksen osoitus. Soittamiseen ja uusien asioiden kokeilemiseen liittyy samanlainen aspekti.

”Nimenomaan, mä aattelinkin et se tulee isommilla luokilla sanotaanko neljännestä, viidennestä ylöspäin, et se laulu vähenee selkeesti --- niin... se oma minäkuva alkaa pikkuhiljaa muuttua siinä, kun taas eka, toka kolmasluokkalaiset laulaa aivan tosi reippaasti varsinkin oman kokemuksen mukaan, niin ne kyllä saa tavallaan semmosta luottamusta siitä, että ne saa olla omia itseään ja laulaa sillä omalla äänellään mikä niillä on et uskaltaa käyttää sitä ääntä, se vaati kyllä luottamusta muilta oppilailta toisiaan kohtaan ja tietysti opettajalta kyllä myös” (Mirja)

Oppilaiden keskinäinen luottamus ilmenee myös kannustamisena ja tsemppaamisena. Virheiden sattua niihin osataan suhtautua huumorilla ja mennä yhdessä eteenpäin kohti yhteistä päämäärää. Toisten hyväksyminen ja kunnioittaminen ilmenee kaikkien haastateltavien vastauksista luottamuksen osoittamisena.

”Kukaan ei väärän vastauksen, epäonnistuminen virheen tapahtuessa, et sit se vaan tapahtuu, että siihen ei mitään sen kummallisemmin tarvita mitään ei varsinkaan mitään ällittelyä, lällittelyä, nauramista, vaan että muut kannustaa ja tsemppaa ja auttaa, niin mun mielestä siinä näkyy se luottamus, että uskaltaa ikäänkun tehdä niitä virheitä ja toiset suhtautuu siihen kannustavasti ja positiivisesti. Et se ei oo mikään, se ei oo itsetarkotus tehdä virheitä vaan et se, että pyritään yhdessä parempaan päämäärään. Ja sitten jos jollain on joku kohta hankalaa, niin häntä autetaan. Mun mielestä se on sellasta, sitä luottamuksen osoittamista et uskaltaa tehdä niitä virheitä.” (Malla)

Haastattelussa kaikki opettajat mainitsivat opettajan ja luokan välinen luottamuksen ilmenevän siten, että oppilaat uskaltavat pyytää apua tarvittaessa sekä ilmaista itseään opettajan edessä. Myös opettajan tulisi uskaltaa tehdä virheitä pelkäämättä auktoriteettiaseman menetystä. Virheiden salliminen nousee siis keskeiseksi myös opettajan ja luokan välisestä luottamuksesta puhuttaessa.

“No se on taas sitten, se on aika tärkeä, koska kyllä mun mielestä oppilaan pitää kokea, et se opettaja on turvallinen ja luotettava ihminen, jotta hän pystyy, tämä oppilas pystyy ilmaisemaan itseään, joko viittamalla tai sitten soittamalla, laulamalla. Pitää luottaa että opettaja tietää mitä seuraavaksi

tapahtuu, se on merkittävä, ja sit taas opettajan luottamus oppilaisiin siinä, et vaikka ei ihan heti osata, niin luotetaan siihen, että tässä opetellaan tätä asiaa yhdessä ja ei haittaa jos menee pieleen, niin kyllä se on itseasiassa tosi tärkeä asia se opettajan ja oppilaiden välinen luottamusta.” (Mirja)

“Esimerkiks kyllähän opettaja on läsnä niissä sosiaalisissa tilanteissa myös, vaikka keskustelussa, että jos oppilaat luottaa siihen opettajaan, että tuo ei tyrää minua, jos teen väärin, niin kyllä he uskaltaa olla aika omia itseään ja mokatakin siellä ja toisaalta myöskin ehkä siinä tulee opettajan luottamus myöskin itteensä etät uskaltaako opettaja sitten taas mokailla siellä luokan eessä tai asettaa itteensä naurulle alttiiks et kun sekin on mun mielestä ihan tervettä niille oppilaille nähä että opettaja luottaa niihin oppilaisiin niin paljon, että voi ihan rennosti tehdä virheitä tai voi hassutella jotenkin.” (Emmi)

Oppilaiden luottamus opettajaan ilmenee haastatteluiden perusteella myös siinä, että oppilaat uskaltavat ottaa kontaktia opettajaan muissakin kuin kouluun liittyvissä asioissa, jolloin opettaja koetaan turvallisenä aikuisena. Tähän liittyen nousi Mallan vaustauksessa nousee esiin taas sääntöjen tärkeys luottamuksen luomisessa. Rajojen epäselvyys synnyttää epäluottamusta opettajaa kohtaan.

“No jos se on (epäluottamus), ne oppilaat ottavat kaiken vallan mitä heillä on, pyrkivät ottamaan kaiken sen vallan ja tilan, mitä he kokevat että heillä on mahdollista saavuttaa. Eli se, että jos se on epäselvä se, rajat siitä et kuka täällä määrää ja mitä kaikkea saa tehdä, niin sitä kokeilua, et kuinka pitkälle voi mennä, niin sitä on entistä enemmän. Et silloin jos oppilaat tietää, et nää on ne rajat, tässä ympyrässä voidaan toimia ja ne on ne samat rajat ja että ne on johdonmukaista, niin ei niitten tarvii sen jälkeen enää kimpoilla, niin paljon. --- Että kun näiden rajojen sisäpuolella pysytään, tää pysyy semmosena lepposena tää meininkin, et sit jos ruvetaan kauheesti hyppimään rajoja vastaan, niin tunnelma kiristyy ja sit ei oo kenelläkään kivaa.” (Malla)

“Jos joku tekee jotain muuta hölmöö tai virheitä, niin tavallaan suhtaudutaan huumorilla eikä ivallisesti ja se, että uskalletaan olla omia itseään. Tässäkin opettajan rooli on kyllä hyvin tärkeä, et pystyy luomaan semmosen turvallisen ilmapiirin sinne luokkaan, missä kaikki uskaltaa tuoda mielipiteet esille ja uskaltaa olla se oma itse.” (Malla)

5.6 Oppilaiden individualistiset ja kollektiiviset piirteet musiikinopetuksessa

Kysyttäessä oppilaiden individualistisista piirteistä, kaikki haastatellut vastasivat hyvin samansuuntaisesti. Oppilaiden individualististen piirteiden koetaan tulevan vahvasti esille musiikintunneilla, mutta niitä ei koeta ainoastaan negatiivisena asiana. Itseään esille tuova, jonkun soittimen hallitseva oppilas on usein rohkeaseva esimerkki muille saaden koko ryhmän innostumaan musiikista.

”Joo, ja kyl mä oon sitä mieltä, et musiikkitunnilla tää (individualismi) tulee ihan erityisen selkeesti esiin, koska siinä on tavallaan on myöskin, se, että ei ole mahdollista että kaikki tekee omaan tahtiinsa jotakin, vaan siinä pitäis saada yhteinen toiminta aikaseks, niin...” (Leena)

”Esimerkiksi nää individualistiset piirteet ilmenee kyllä siinä, että jos on taitava rumpali, niin sehän haluaa aina päästä soittamaan rumpuja esimerkiksi, ja olkoon nyt taitava missä tahansa, niin usein sitten tämmösetkin haluaa esiintyä, niin haluaa sitten olla kaikessa mukana. Ja, ja tietysti se on hyväkin asia että antaa sen rohkean esimerkin muille.” (Mirja)

”Et myöskin yksilökeskeistä voi olla positiivinen että joku tuo sen oman taitonsa tavallaan tämmösenä yksilönä esille, jollon se tavallaan voi myöskin tarttua siihen luokkaan, et onpa ihanaa et toi on niin taitava ja se kertoo meille tästä.” (Alli)

Toisaalta oppilaiden individualistiset piirteet koetaan musiikin tunneilla negatiivisina, jos ne tulevat esiin itsensä jatkuvana korostamisena ja toisten huomioon ottamattomuutena. Yksilökeskeiset oppilaat kokevat oikeudekseen saada jatkuvasti soittaa jotain tiettyä soitinta.

”Tämmöses negatiivisessa mielessä tämmönen yksilökeskeinen henkilö, niin että minä haluan tehdä juuri sitä mitä minä haluan ja minä koen että osaan parhaiten, enkä sitten tee mitään muuta. Halua tuoda sitä omaa osaamistaan jatkuvasti esille eikä välttämättä huomaa sitä, että täällä on muitakin henkilöitä et minä minä minä. Se toisten huomioonottamattomuus eli se että jos minulla on vaikeaa, niin sitten minä vaadin tähän kaiken avun eikä

huomata sitä, että kun on yksi ohjaaja ja monta lasta, niin se ohjaaja ei pysty olemaan siinä heti.” (Malla)

Musiikin tunneilla on pakko ottaa toiset huomioon ja tehdä asioista muiden kanssa yhtä-aikaisesti, koska muutoin yhteissoitto ei toimi. Täten musiikin tunneilla opitaan tärkeitä itsehillintään liittyviä taitoja. Individualistisia piirteitä omaava oppilas ei aina jaksaisi mennä ryhmänä eteenpäin, vaan tahtoisi toimia itsenäisesti.

”Varmaan silleen että haluaisi tehdä sitä omaa juttuansa, että varsinkin jos osaa sen oman juttunsa, niin joku saattaa sitten vähän turhautua, kun pitää oottaa et muutkin ehtii oppia, että nyt mä voisin vaan soittaa tän ja mennään sitten eteenpäin, että varmaan semmosessa. Tai sitten että jotenkin, no, varmaan semmosena, että haluaisin tehdä nyt vaan tän oman juttuni, koska tiedän että voisin tehdä sen nytenkin. Että, jotenkin, mitä sanaa nyt haen...siis suvaitsevaisuus niille muille on vähän vähäisempää.” (Emmi)

Opettajan tehtävänä on koordinoita individualistiset piirteet positiiviseen toimintaan ja kasvattaa oppilaat huomioimaan toisensa. Yksilökeskeisyys ei ole negatiivista, jos se tulee oikealla tavalla esiin ottaen muut yksilöt esiin.

Oppilaiden individualistiset piirteet nähdään osittain osana temperamenttia, mutta suurelta osin opittuna käyttäytymisenä. Kotikasvatuksella nähdään tässä asiassa suuri rooli. Vanhempien individualistiset asenteet vaikeuttavat myös yhteisöllisyyden saavuttamista.

”Joo kyllä kotikasvatuksella on äärimmäisen suuri merkitys, et kyllä mä haluan sitä korostaa että ei koulu kasvata yksi, tai ainakaan sais kasvattaa.” (Alli)

”Sitten joillakin on kyllä vähän semmonen minä ensin-näkemyks, mutta siitä nyt on vaikea sanoa että onks ihan vaan semmosta jotenkin epäkypsyyttä. Mut ehkä se on myös semmosta vähän kotona opittua.” (Emmi)

”Kyl se koulutulokkaissa näkyy ja se on jatkuva työsarja, se näkyy myös vanhempien asenteissa, että yhä enemmän vanhemmat kyselevät, mitä minun lapseni hyötyy tästä. Että sitä, se että, ei ...et tässä on ryhmä.” (Leena)

Individualismin nähdään kasvaneen yhteiskunnassa viime vuosikymmeninä. Yhteisöllisyyden opettaminen ja yhteisöllisten toimintamallien oppiminen on siksi entistä tärkeämpää. Malla on huomannut uransa aikana, että itsekeskeistä asennetta oli ennen huomattavasti vähemmän.

” Ja sitähän tässä tuntuu olevan, et jos on kuustoista vuotta ollu töissä, niin on aika suuri muutos tapahtunu siinä ajassa, joo. Ja sen huomaa noissa lapsissa, että ovat tottuneet siihen, että kun minä tarvitsen tätä tuota ja tuota, kun minulle...” (Malla)

Oppilaiden kollektiivisten piirteet tulevat esiin toisten huomioonottamisena, haluna toimia ryhmässä.

”No kyllä ne näkyy siinä yhteissoitossa, että kun huomioidaan se toisen oppilaan soitto tai kanssamusisoijien soitto, niin kyl se näkyy siinä, semmosena yhteisenä hyvänä tunnetilana, se näkyy heidän ilmeistään, he on iloisia, onnellisia, ja ihan tunnin päätyttyäki, niin saattaa luokka laulaa niitä lauluja vaikka välitunnilla taikka kun he poistuu luokasta, niin, tämmösiä. Se on kauheen kiva, kun ne laulut jää sitten mieleen.” (Alli)

”Mut sitten taas musiikissa on hirveän kiva, että ne on siinä yhdessä, niin sit pystytään kollektiivisesti tekemään enemmän töitä ja siinä taas sitten näkyy niitten oppilaitten suvaitsevaisuus, kaikilla on se oma, tavallaan, mikä se nyt onkaan, rooli siinä ei luokassa, vaan kyseisessä tehtävässä, vaikka jossain biisissä, mitä harjotellaan. Niin ne luottaa siihen, niin siinä toimitaan yhteisöllisesti ja kollektiivisesti siinä tilanteessa.” (Mirja)

Sovittelevat, ratkaisua ristiriitatilanteisiin hakevilla oppilailla on kollektiivisia piirteitä.

”Mun luokassa on yks poika, joka on hyvin tämmönen, hän kannustaa ja jos luokassa on hälinään, niin sanoo hei, nyt olkaas hiljaa, ihan oikeesti puuttuu ja huomaa, että nyt on joku epäkohta ja hän haluaa korjata sen ja hän haluaa korjata sen hyvin myönteisellä tavalla. Että kyllä oppilaatkin osaa pitää huolta toisistaan.” (Alli)

”Jotkut taas on selvästi semmosia jotenkin yhteisöihmisiä, että ne aina ovat porukassa ja aina sovitteleva hahmo siellä porukassa, että pyrkii pitämään yllä sitä pienenkin porukan yhteisöllisyyttä.” (Emmi)

Kollektiiviset piirteet mielletään negatiivisina, jos kyky toimia itsenäisesti on lamaanut tai jos yksilö ei halua tuoda taitojaan esille.

5.7 Yhteisöllisyys arvona yhteiskunnassa ja tavoitteena musiikinopetuksessa

Neljä viidestä haastatellusta mainitsee, että yhteisöllisyys on arvo yhteiskunnassa, mutta että poliittisessa päätöksenteossa sille ei anneta tarpeeksi arvoa, vaikka siitä keskustellaan paljon.

”Siihen pitäis ehkä enemmän panostaa, varsinkin näitten syrjäytyneiden tai heidän osaltaan jollakin tavalla luoda sitä yhteisöllisyyttä ja kuulumista johonkin yhteisöön.” (Alli)

Kaikki haastateltavat kokevat, että yhteisöllisyyttä on vähemmän nyt kuin ennen, ja että sille pitäisi antaa enemmän arvoa. Neljä viidestä haastatellusta kokee myös, että individualismi negatiivisessa mielessä on kasvanut yhteiskunnassa ja siihen suurena syynä nähdään median negatiivinen vaikutus.

”Kyllä sillä on merkittävä arvo, koska jos ajatellaan, että tämän päivän yhteiskunnassa korostetaan hirveän paljon individualismia ja yleensä semmosta yksilön omaa pönkittämistä, egon pönkittämistä ja muuta niin, mä taas luulen et sillä on hirveesti merkitystä, et kuuluu johonkin yhteisöön, olipa se kenelle mikä sitten olikaan. Esimerkiksi musiikissa jos ajatellaan, niin kuorolaulunhan on perinteisesti todettu auttavan moneenkin eri sairauteen tai yleensä siihen henkiseen hyvinvointiin ja kaikkeen tämmöseen, niin kyllä, luulen, että sillä on merkitystä ihan yhteiskunnassa.” (Mirja)

”No, kyllä mä nään, että sitä yhteisöllisyyttä tässä arjessa paljonkin on, mutta se, mikä mua tökkii, missä mun mielestä sitä semmosta negatiivista yksilöllisyyttä tuodaan tai rikotaan sitä yhteisöllisyyden ajattelua, mää nään et se tulee aika paljon tuota media puolelta. Ja sitten sen on sinänsä kurjaa, koska se on , sellainen viestintäväline, että se tavoittaa aika monta ihmistä ja se tavottaa erityisen paljon näitä kasvuikäisiä ihmisiä, jotka muodostaa vasta

sitä maailmankuvaansa ja sitä, miten täällä ollaan, niin se tuntuu pahalta et kun tässä nyt jo viimesen kymmenen vuotta kohta varmaan ollu tää heikoin lenkki -tyyppinen viihdemaailma, tosi-tv:t, jotka perustuu siihen, että painetaan muita alas itseään kohottaakseen, niin se on mun mielestä ...”
(Malla)

Leena kokee että yläkouluikäiset nuoret, jotka eivät jatka opiskelua, jäävät vaille yhteisöllisyyttä. Myös Alli toivoisi, että syrjäytyneiden kasvava joukko saisi kokea enemmän yhteisöllisyyttä, koska ihmisen on tärkeä kuulua yhteisöön.

” Siin on ehkä juuri, siin on selkeesti väliintippuja ryhmä. Se on pudokasryhmä, koska he eivät ole enää tämmösessä tai just mannerheimin lastensuojeluliiton tai urheiluseuroja, jotka kerää pieniä lapsia tai koulun harrastetoimitaa, semmosen piirissä. Et tossa yläaste-vaiheessa, niin siin on kaikista hankalin. Vaik niihin ei enää voi vaikuttaa, mut toisaalta ne eivät sit vielä aikuisia, ne ovat vain vanhempien silmän alla. Et jos varnhemmat ei oo aktiivisia ja koulu ei oo aktiivinen, eikä oo mitään harrastusta, niin kuka ottaa kiinni? Ja joskus vanhemmat on tosi väsyneitä et kyl koulun merkitys on olennainen. Ja kouluhan monesti näkee nopeemmin kun vanhemmatkaan et kaikki kunnossa.” (Leena)

”Ja kyl mä koen, että ihmisen on erittäin tärkeä kuulua johonkin yhteisöön, koska jos hän ei kuulu mihinkään yhteisöön, niin on ihan hyvin yksin. Ja nyt kun on paljon syrjäytyneitä ihmisiä, nuoria aikuisia, niin jos he sais kokea tämmöstä kuulumista johonkin yhteisöön tai yhteisöllisyyden tunnetta, niin heidän elämä olis varmaan ihan erilaista.” (Alli)

Kaikki haastatellut kertovat asettavansa yhteisöllisyyden tavoitteekseen musiikinopetuksessa. Kolme viidestä haastatellusta asettaa yhteisöllisyyden päätavoitteeksi. Emmi arvottaa yhteisöllisyyden lähtökohdaksi koko koulutyölle. Myös Leena uskoo hyvän luokkahengen olevan ehdoton oppimisen kannalta.

”Et se on ehkä se mun ensimmäinen tavoite. Koska mä oon sitä mieltä et jos ei ole sellasta ilmapiiriä et meidän luokka, tässä meidän luokan kans on tännä nyt kivaa, niin sithän ei meinaa tulla yhtään mitään. Tai sit ihan tämmönen konkreetti vuorojen jakaminen et kaikille kuuluu yhtä paljon ja joku on ollut pois niin pidetään huolta et hänellä on viel se rumpuvuoro.” (Leena)

”No miun mielestä se on lähtökohta sille hyvälle koulutyöskentelylle. En mie usko, et ne pystys matikan olemaan rennosti mukana ja näyttämään matikassa parhaita taitojaan, tai pohtimaan ongelmia parhaalla kyvyllä, jos niillä ei oo rauhallinen ja rennot olo siinä yhteisössä, missä he tekee töitä. Et ei se oo pelkästään niitä tilanteita varten, kun pitää toimia ryhmässä tai pelkästään musiikintunteja varten.” (Emmi)

Opetussuunnitelman musiikin tavoitteissa yhteisöllisyyttä ei mainita. Koetaanko se musiikinopetuksessa niin itsestään selvänä tai automaattisena, että sitä ei edes mainita tavoitteissa. Mirja pohtii myös vastauksessaan opetussuunnitelmaa ja yhteisöllisyyttä.

”Jos mä listaan musiikinopetuksen tavoitteita, mut siellä ei varmasti lue se yhteisöllisyys, mut se yhteisöllisyys piilottuu moneen eri tavoitteeseen sisälle. Eli jos musiikin työtavat, soittaminen, laulaminen, musiikin kuuntelu ja tällöinen musiikkiliikunta, niin ainoastaan kuuntelua voidaan tehdä yksilöllisesti, niin että koetaan se yksin, mutta melkein kaikkeen muuhun tarvitaan sitä yhteisöllisyyttä eli se on niitten yksi osatavoite. Tai oisko se se päätavoite ja sit ne osat tulee muusta, riippuu miten sen asettaa, minkalaiseen arvojärjestykseen ne asettaa.” (Mirja)

Yhteisöllisyys ei tule itsestään, vaan sille täytyy luoda pohja ja yhteisöllisiä toimintatapoja tulee harjoitella. Malla miettii kommentissaan, miksi on tärkeää, että yhteisöllisyyttä on.

” Koska me ollaan täällä kaikki yhdessä, ei täällä oo pelkästään vaan yksilöitä, vaan et se on ihan sama mitä sää täällä teet, niin aina on useampi kuin yksi ihminen, niin on pakko, sitä yhteisöllisyyttä on pakko opettaa. Ja varsinkin mun mielestä sitä yhteisöllisyyttä on vielä suurempi, sen opettamisella on vielä suurempi merkitys, koska se median tarjoilema yksilöllisyyden ihainnointi, niin sille täytyy olla jotain vastapainoa. Koska aina välillä tulee olo, että tuntuu, että tää menee niin hullun puuhaan, että mä muutan vuorille ja eroan tästä yhteiskunnasta. Tosin mää en oikein tiä miten se tapahtuu, mutta kun sitä ei oikein voi tehdä, niin toinen vaihtoehto on se, että tuoda sitä vastapainoa, ettei tää ihan riistäydy käsistä.” (Malla)

5.8 Opettajien pedagogisia ratkaisuja yhteisöllisyyden saavuttamiseksi

Opettajan rooli yhteisöllisyyden tai me-hengen luomisessa luokkaan nähdään kaikissa vastauksissa hyvin keskeisenä. Erityisesti korostetaan opettajan roolin tärkeyttä uuden ryhmän kanssa aloittaessa. Oppilaat ovat erilaisia eri luokissa, mutta opettajan tulisi pystyä luomaan yhteishenki luokkaan kuin luokkaan.

”Ihan hyvin keskeinen, se on erittäin keskeinen, olen kuullu tämmösen sanonnan että sellainen luokka, millainen opettaja ja se kyllä varmasti pitää paikkansa, ainakin osittain. Tottakai se oppilas-aines voi olla hyvinkin erilaista eri luokissa, mutta kyllä se opettaja luo sen yhteishengen siihen luokkaan ja ne keinot, millä sitä ylläpidetään.” (Alli)

Alakoulussa on tavallista, että musiikkia opettaa joku muu kuin oma luokanopettaja. Tällainen asetelma voi tuoda haastetta luokan yhtenäisyydelle.

”Ja sit tietyti tämmönen vaikuttaa et jos oma opettaja on hyvin autoritäärinen, hyvin tiukka, niin sit kun musiikintunnilla on, tarkoitus on se, et sit pitäis lapsella olla sitä itsekontrollia ja johtajaa ja ottaa huomioon toiset, niin sitten ehkä tälläisille oppilaille tulee mieleen että tää on vapaus, me otetaan tästä kaikki irti ja tietysti pieniltä oppilailta se on aika paljon vaadittukin, jos opettajamalli on hyvin tämmönen kontrolloiva ja autoritäärinen. Mut et sitte tietenkin jo yksi oppilas, jolla on todella suuria tunne-elämän tai sosiaalisen kanssakäymisen vaikeuksia, niin vaikuttaa vahvasti siihen musiikkituntiin, voi jopa pistää sen ihan täysin sekasin.” (Leena)

Kaikissa haastatteluissa toistui jatkuvasti eri teemojen yhteydessä muutama keskeinen keino yhteisöllisyyden vahvistamiseksi. Niistä ensimmäinen oli useimmin esiin tullut yhteisten sääntöjen merkitys. Sääntöjen nähdään luovan turvaa ja selkeyttä. Kun on kyse kasvuikäisistä lapsista, on vielä epäselvää, miten tulee käyttäytyä ja miten ei. Jos rajat on merkitty selvästi, voi niiden sisällä rentoutua. Rajojen puute synnyttää epävarmuutta. Rajojen selkeys täten luo muun muassa luottamusta, mikä on yksi kriteeri yhteisöllisyyden syntymiselle.

”Yhteiset säännöt, jotka on yhdessä mietitty. Eli kaikki tavallaan tietää, että missä mennään, jos niitä rajoja ei nimittäin oo, niin lapset on epävarmoja siitä, että mitä ne saa tehdä ja mitä ei. Se on varmaan se yks . Mutta sääntöihin myöskin kuuluu tavallaan se, että jotta päästään tavallaan

tekemään sitä kivaa, niin kaikilla pitää olla ne tietyt rajat mielessä ja tää tietenkään kuulostaa vähän negatiiviselta, mutta sillä on positiivisia tuloksia, et jos ne rajat toimii kaikilla, niin todennäköisesti silloin päästään nopeemmin tekemään.” (Mirja)

Toisena tärkeänä tekijänä yhteisöllisyyden luomisessa nähdään haastatteluissa eriyttäminen. Oppilaiden tasa-arvoinen mahdollisuus osallistua opetukseen on tärkeää. Yhteisöä voimakkaasti parantavaksi tekijäksi nähdään se, että kaikki ovat mukana toiminnassa ja täten yhteisöä heikentävä tekijänä nähdään se, jos joku kieltäytyy osallistumasta. Siksi opetusta tulisi tarjota luokan sisällä kaikenlaisille oppijoille, se hyödyttää koko luokkaa.

”Kaikki harjottelee kaikki eli kaikilla on ikäänkuin samanlaiset mahdollisuus ikäänkuin, samanlaiset mahdollisuudet suorittaa sitä tehtävää, että se ei vain mene niille, jotka jo osaavat. Eli kaikilla on mahdollisuus osallistua, omalla tasollaan. Se on oikeestaan ehkä tärkein.” (Emmi)

”Ja sitä, et opettaja ei tee kenestäkään tähteä. Että on ihanaa, että on tähtiä ja heidän taitonsa tulevat kyllä sopivissa tilanteissa esiin ja niitä voidaan kehua, mutta siitä huolimatta jokainen tasa-arvoisesti osallistuu siihen toimintaa ja se on opettajan tehtävä, järjestää ne oppimistilanteet sellasiks ja vahtia sitä, koska muuten nimenomaan ne aktiiviset ja innokkaat ottavat kaikki paikat.” (Leena)

Kolmantena tärkeänä yhteisöllisyyttä luovana tekijänä nähdään selkeät päämäärät. Musiikintunneillakin yhteissoiton sisällä on monta asiaa, jotka voi nostaa päämääräksi. Siksi on tärkeää, että päämäärä tuodaan selkeästi esiin kaikille oppilaille.

Neljänneksi tekijäksi voisi nimetä mallintamisen, koska opettajan tehtävä sosiaalisen käyttäytymisen mallintajana nousee esiin haastatteluiden eri vaiheissa useaan otteeseen. Mallintaminen nähdään tärkeänä tekijänä yhteisöllisyyden luomisessa. Viesti menee paremmin perille, jos opettaja itse toimii opettamiensa arvojen mukaan. Haastatteluissa mainitaan opettajan opettavan omalla esimerkillään arvostusta, turvallisuutta ja erehtyvyyttä, mikä liittyy virheiden sallimiseen. Nämä kaikki liittyvät luottamukseen ja sen luomiseen luokkaan. Luottamus taas on yhteisöllisyyden tärkeä kriteeri.

”Että opettajahan mallittaa ja opettaja antaa ymmärtää, et jokainen oppilas on yhtä arvokas. Opettaja omalla esimerkillään pitää huolta jokaisesta ja jos tulee mitään sellasia tilanteita, joissa joku, jotain oppilasta ikäänkuin väheksytään, niin sit pitää puuttua heti.” (Leena)

5.8.1 Konkreettisia keinoja yhteisöllisyyden saavuttamiseksi musiikintunneille

Kokoan seuraavaksi haastateltujen opettajien ehdotuksia yhteisöllisyyden lisäämisen kannalta toimivista työtapoista musiikintunneilla.

Ryhmätyöskentely. On tärkeää, että opettaja jakaa ryhmät, jotta ne toimisivat tarkoituksen mukaisesti ja saavuttaisivat tarkoitetun päämäärän. Ryhmät tulisi jakaa siten, että jokaisessa ryhmässä on sekä vahvoja että heikompia osajia. Täten oppilaat voivat oppia toisiltaan. Tehtävien tulisi olla sellaisia, että ne on mahdollista suorittaa ainoastaan, jos jokainen ryhmän jäsen osallistuu toimintaan. Kaikkien luokan oppilaiden tulisi pystyä työskentelemään toistensa kanssa, vaikka paras kaveri ei kaikkien kanssa tarvitsekaan olla. Tämä auttaa löyhien vuorovaikutusverkostojen syntymistä, vähentää koulukiusaamista sekä estää syrjäytymistä. Suuren luokan jakaminen pienempiin, vaihtuviin ryhmiin sitoo yksilöt yhteisöön.

”Että tottakai toisten ihmisten kanssa viihtyy paremmin kun toisten, että ei kaikki voi olla parhaita kavereita keskenään, mutta mahollisimman paljon oon käyttäny ryhmätöissä semmosta, että arvotaan ryhmät tai laitan, määrään oppilaat sekasin ryhmiin tai istumajärjestyksen mukaan. Laitan vierekkäin semmosia, jotka ei mun näkökulmasta oo hyviä kavereita ehken vielä ainenkaan, mut ketkä varmaan tulis juttuun. Ja sitten semmosiakin ketka huomaa, et on vaikea tulla keskenään juttuun tai jotenkin tiitätkö näyttää et ei samalla aaltopituudella, niin oon laittanu silti ihan tietosesti samoihin ryhmiin välillä työskentelemään ja sitten siihen jonkun semmosen tasottavan persoonan, niitten kanssa. Ja musta se on kyllä toiminu ihan hyvin.” (Emmi)

Kiertoharjoittelu eli luokkaorkesteri. Luokka jaetaan ensin puoliksi, jolloin toinen puoli soittaa esimerkiksi kitaraa ja toinen harjoittelee laattoja. Muutama toisto ja sitten vaihdetaan rooleja. Pikkuhiljaa voidaan lisätä soitinryhmiä, mutta perusidea säilyy. Toistoja ja sitten vaihdetaan, jotta kaikki ryhmät oppivat kaikkien soittimien stemmat. Lopuksi voi olla vapaavalintaisia kierroksia, jolloin saa itse valita soittotehtävän. On

tärkeää, että oppilas tuntee osansa tärkeäksi ja merkitykselliseksi kokonaisuuden kannalta.

” Joku laulaa, toinen soittaa koskettimia, toinen soittaa kitaraa, yks soittaa bassoo, siellon kaheksan erilaista rytmisoitinta, jotka jokainen soittaa erilaista, siellä on nokkahuilustemma, kolme eri stemmaa ja silti pitäis pysyä siinä samassa kuunnellen toisia että pysytään siinä tempossa ja kuunnella kun on tauko. Et siitä omasta pienestä tontista huolehtiminen on äärimmäisen tärkeää, koska siitä omasta pienestä tontista, kun niitä laittaa yhteen, niin tulee kokonaisuus.” (Malla)

”Ja nyt mä omalla luokallani huomannu et on ollu täs neljännellä luokalla tämmöstä periaatteessa luokkaorkesteria, niin lapset tykkäävät siitä valtavasti, koska jokainen on samalla on samalla viivalla. Jokaisella on soitin, jokaisella on oma stemma, jokainen on ihan yhtä tärkeä. Sitten se soolotehtävä, vuorotella sitä, et kenellä on välillä haastavin stemma. Tasasesti sit näitä erilaisia astetehtäviä ja et seurata tarkkaan sitä et kukaan ei saa liian vaikeeta, kukaan ei puudu nyt taas liian helppoihin.” (Leena)

Eritasoiset tehtävät eli eriyttäminen. Hyvin keskeiseksi yhteisöä parantavaksi tekijäksi tässä tutkielmassa nousi kaikki oppilaiden mahdollisuus osallistua toimintaan. Jotta onnistumisen kokemuksiin päästään ja kaikki kokevat elämyksiä, tulee tehtävien tason soveltua kaikille. Eriyttämiseen liittyy se, että osaamiseltaan eri tasoilla olevat oppilaat voivat soittaa yhdessä, mutta toisaalta myös se, että eri tahtia oppivat oppilaat voivat edetä vaikeustasolla saman tehtävän sisällä. Alla oleva sitaatti Mallan haastattelusta esittää hyvin konkreettisesti, mitä tällä tarkoitetaan käytännössä.

”Ja sit taas esimerkiks, jos kaikkien pitää harjotella joku bassokuvio, joku bassosäestys, niin mä voin jakaa sen eri, ikäänkuin tasoihin. Helpoin taso on se, et sä soitat kerran tahissa vapaan kielen tai sen ensimmäisen sävelen, sit toinen taso on se, että sä et soitakaan enää vapaita kieliä, kun sä soitat nauhoilta, kolmas on se, et sä otat siihen jo rytmin siihen yhdellä sävelellä ja neljäs taso vois ollakin se, että sä otat siihen rytmin ja vaihtobasson tai jonkun kuvion. Eli kaikki pystyy osallistumaan, siinä on neljä erilaista tasoa, jotka sopii toistensa kanssa ja kaikki saa sieltä sen onnistuminen elämyksen halutessaan.” (Malla)

Yhteislaulu. Vaikka koulussa olisi vain vähän soittimia musiikintunneilla, on jokaisella kuitenkin oma ääni, jolla laulaa. Laulaminen on ihmiselle hyvin henkilökohtaista ja siksi yhteislauluun osallistuminen myös tuo voimakkaita tunnekokemuksia. Laulun opettamiseen kannattaa panostaa, koska yhteislaulu on tutkimuksissa todettu hyvin yhteisölliseksi.

”Ja se voi olla sitten monen näköstä toimea et on sitten ollu yhteisen laulun keksimistä tai muuta. Joukkueet on tosi tärkeä. Sillon se henki pitää olla semmonen et ne, jotka sitä juhlaa valmistavat, kokevat jotenkin, että saavat sen niin et on ilo tehdä juhla, järjestä toisille, harjotella yhteislauluja, kokoonnutaan yhdessä saliin. Tai meidän koulussa tehdään näin ja se on nimenomaan tän yhteisen laulamien kautta. Sitten kun se juhla tulee, niin on aivan mahtava mennä itse vieraaksi, jos ei ole juhlaa järjestämässä ja saada nauttia niistä ihanista esityksistä ja osallistua siihen lauluun. Et siin on kyl hyvät filikset. Et nää on ehkä tämmöset sitten voi yhtälailla olla koulun urheilupäivä tai koko koulun joku taideplajäys. Nää on nyt ehkä sieltä meidän koulust nyt tavallisimpia. Et ne on kyllä aika usein näihin taito-ja taideaineisiin liittyy.” (Leena)

”Se näkyy heidän ilmeistään, he on iloisia, onnellisia, ja ihan tunnin päätyttyäki, niin saattaa luokka laulaa niitä lauluja vaikka välitunnilla taikka kun he poistuu luokasta, niin, tämmösiä. Se on kauheen kiva, kun ne laulut jää sitten mieleen.” (Alli)

Koulun juhlat. Perinteisenä yhteisöllisyyden osoituksena koulun yhteiset juhlat koetaan edelleenkin yhteisöllisyyttä vahvasti vahvistava toimintana. Yhteisöllisyyden lisääntyminen liittyy erityisesti juhlien valmisteluun, koska silloin yhteinen päämäärä on erittäin selkeä. Itse juhla on kaiken huipentuma, jossa yhteisöllisyys tiivistyy yhteisen toiminnan ja yhteisten onnistumisen kokemusten muodossa. Nykyään kiireen keskellä karsitaan juuri juhlista ja niihin valmistautumisesta, vaikka koko koulutyöskentelyn kannalta ne olisivat juuri hyvin tärkeitä yhteishengen muodostumiseksi kaiken muun koulutyön pohjalle. Yhteisöllisyys ei kuitenkaan saa pinnallisesti perustua pelkästään koulun juhliin, vaan se on vain yksi muoto, miten sitä voi lisätä.

”No siinä, siinä jokainen on läsnä siinä yhdessä tilanteessa, kokee tunteen yhdessä, se on vähän n olis jääkiekkopeliä katsomassa, kun siellä hurrataan omien puolesta et on se yhteinen tunne ja me kuulutaan nyt tähän yhteisöön.”

Se, musiikilla on vaan niin, se vaikuttaa meidän tunteisiin niin voimakkaasti ja jotenkin syvälle. Mä muistan tääl oli yks...sambaorkesteri...niin must tuntuu et koko koulu oli ihan eri koulu sinä päivänä, kun oli ollu tää konsertti. Ja sillon mulle tulikin olo, et miks ei tämmöstä vois olla vaikka kerran kuukaudessa tämmöne musiikkitapahtuma tai vaikka useemminkin joku pienimuotoinen tapahtuma, että saatais ne positiiviset energiat liikkeelle, koska musiikilla on todella, sil on niin älyttömän suuri voima, varmaan tiedät, että, että koulussa se pitäis kyllä huomioida.” (Alli)

5.9 Muita tutkielmassa esiin tulleita yhteisöllisyyteen liittyviä teemoja

Haastatteluissa nousi esiin myös muita tärkeitä teemoja, jotka argumentoivat vahvasti musiikkikasvatuksen yhteisöllisyyden puolesta. Musiikissa ei tarvitse oppituntien suunnittelussa erikseen kiinnittää niin paljon huomiota yhteisöllisyyteen, kuin muissa aineissa. Musiikkikasvatus on itsessään pitkälti yhdessä tekemistä, ryhmässä oppimista.

”Pääpiirteissä musiikki on kyllä yhteisöllisempää kun perinteiset lukuaineet et niissä täytyy erikseen miettiä et tossa jutussa mä käytän sitä, että ton ne tekee ryhmässä tai opiskelee ton jutun parin kanssa. Tai mulla ainakaan ei oo niin sisäänrakennettuna yhteisöllinen työskentelytapa matikassa.” (Emmi)

”Jos aattelee vaikka matikkaa, niin matikassa vois olla se, että yhteisöllinen toiminta matikassa on se hetki, kun jotain uutta asiaa opiskellaan tai keskustellaan siitä yhteisestä asiasta, mutta sitten kun ruvetaan tekemään hommaa, niin sillonhan se on varsin yksilöllistä, et jokainen laskee sitä omaa laskuaa omalla tavallaa, eikä niin, Tietysi jos sit, on yhteisöllinen tehtävä, et pitää yhdessä jonkun toisen kanssa pohtien ratkaista joku tehtävä, niin sillonhan se on yhteisöllistä. Mutta musiikissa mun mielestä on enimmäkseen, on sitä yhteisöllistä.” (Malla)

”Musiikki ei toimi pelkästään yhden ihmisen voimin luokkahuoneessa, vaan et siihen tarvitaan niitä muitakin ja et jos me vaikka soitetaan jotain ikään kuin bändissä, niin se ei ole vielä bändi, jos siellä on yksi soittaja--- mut musiikissa sitten taas toisaalta sit tää yhdessätekeminen on se juttu joka kasvattaa sitä

yhteisöllisyyttä ja toivottavasti opettajalla on siinä merkitystä että se saa sen luokaan mukaan yhdessä siihen juttuun.” (Mirja)

Yhteismusisointi tapahtuu samanaikaisesti. Koulun musiikkitunneilla harjoitellaan yhteissoittoa, mikä edellyttää muiden seuraamista ja kuuntelemista, asioista sopimista sekä yhdenaikaisuutta. Tällaisten toimintojen toteuttaminen ja harjoittelu luo käyttäytymismalleja, jotka siirtyvät muualle elämään. Toimivassa arjessa ihmisten on otettava toisensa huomioon ja sen onnistuminen vaatii harjoittelua lapsuudesta lähtien. Neljässä viidestä haastattelusta nousi yhdenaikainen tekeminen esille.

”Ja sitten ehkä se kun, että siinä on pakko huomioida toiset eri tavalla, koska se yhteissoitto tapahtuu samanaikaisesti, se ei oo sillä tavalla, että voi vaan, keskittyä siihen omaan soittoon, vaan siinä pitää huomioida muuta ja synkronoida sit se oma soitto tähän muuhun ja pitää kuunnella, siinä pitää olla kaikki aistit valppaana ehkä eri tavalla.” (Alli)

”Ja siinä on pakko tehdä sitä, vaikei haluaiskaan, niin silti, jos meinaa soittaa toisten kanssa yhdessä, niin siinä on pakko keksiä jotkut keinot, et miten me saadaan alkamana tää.” (Emmi)

”Joo tai tottakai sitä joutuu harjoittelemaan tosi paljon, koska ei se oo kaikille selkeä, että musiikki on nimenomaan sitä yhdessä tekemistä. Ja jos aattelee, että tää esimerkki, jossa kaikki harjoittelee samaa asiaa, niin se on vielä aika yksinkertainen esimerkki, kun sitten ruvetaan mennä siihen, että on esimerkiksi joku biisi, jota ruvetaan tekemään siellä. Joku laulaa, toinen soittaa koskettimia, toinen soittaa kitaraa, yks soittaa bassoo, siellä on kaheksan erilaista rytmisoitinta, jotka jokainen soittaa erilaista, siellä on nokkahuilustemma, kolme eri stemmaa ja silti pitäis pysyä siinä samassa kuunnellen toisia että pysytään siinä tempossa ja kuunnella kun on tauko. Et siitä omasta pienestä tontista huolehtiminen on äärimmäisen tärkeää, koska siitä omasta pienestä tontista, kun niitä laittaa yhteen, niin tulee kokonaisuus.” (Malla)

Musiikissa tunteet ja elämykset ovat voimakkaasti läsnä. Tunnekasvatuksen kannalta musiikkia voisi hyödyntää enemmän kouluissa.

” No jaa, en voi olla ihmettelemättä sitä et musiikintunteja on niin vähän. Että se on selkeesti se oppiaine, joka kerää kaikki koulussa yhteen, siis kaikkien

tämmösten aikuisten elämässäkin et aina kun on joku juttu niin musiikkia kaivataa. Mitä enemmän ihmiset voivat siihen itse osallistua, niin sitä parempi. Koska se, silloin se koskettaa tunteita. Et kun voi oikein riemullisesti laulaa jotakin mukavaa laulua, kaikki me yhdessä, niin sehän on ihan mahtava fiilis.--- Tai et kyllä se perinnelaulamien tai se veisuu et kyl se on yhteisöllistä. Kun siinä nimenomaan ei pelata tai kilpailla toista vastaan, vaan me yhdessä teemme tästä onnistuneen hetken et sen takia siis must musiikki on ihan, se on ihan toppen juttu.” (Leena)

”No kyl musiikissa on se tunne niin voimakas, että musiikin kautta syntyy se, no vaikka se olis muutenkin olemassa se yhteisöllisyyden tunne, niin se musiikki voimistaa sitä ihan erityisesti.” (Alli)

Musiikissa opitaan jakamaan ja vuorottelemaan, koska aina ei voi soittaa samaa soitinta. Musiikintunneilla on pakko tehdä yhteistyötä, jotta päästään toivottuun lopputulokseen.

”Mä todella uskon siihen, että, no, en tiedä sitten näin mut että, musiikkiluokkalaisella neljä tuntia musiikkia viikossa ja siis tää tämmönen sosiaalinen toiminta vuorottelussa ja sopimisessa ja semmosessa niin he saavat siitä ihan hirveesti enemmän harjotusta ja se et odotetaan omaa vuoroa ja nyt se lähtee ja nyt me kaikki yhtäaikaa. Niin, musta se on ihan äärettömän merkityksellistä nimenomaan tämmönen sosiaalinen toiminta, koska sitähan me ihmiset sina täs, oikeessa elämässä.” (Leena)

Musiikintunneilla toiminta poikkeaa muusta koulutyöstä, joten myös sosiaaliset roolit voivat vaihtua siellä toimiessa.

”Se on ihan eri maailma kuin muut oppiaineet. Siel saattaa joku lapsi, joka on muilla tunneilla todella hiljainen, niin hän saattaa innostuu siellä valtavasti. Ja mul on tällä hetkellä esimerkiks musiikkitunnilla oppilaana erityinen oppilas, jolla on suuria vaikeuksia kaikissa muissa oppiaineissa, ihan siis siinä osallistumisessa ja siinä osallistumisen rytmissä, mut musiikintunneilla hän on tosi hyvä.” (Leena)

Haastatteluissa nousi myös keskeiseksi musiikintunneilla tapahtuva kannustus. Oppilaat kannustavat toinen toinen toisiaan, jotta päästäisiin yhteiseen päämäärään.

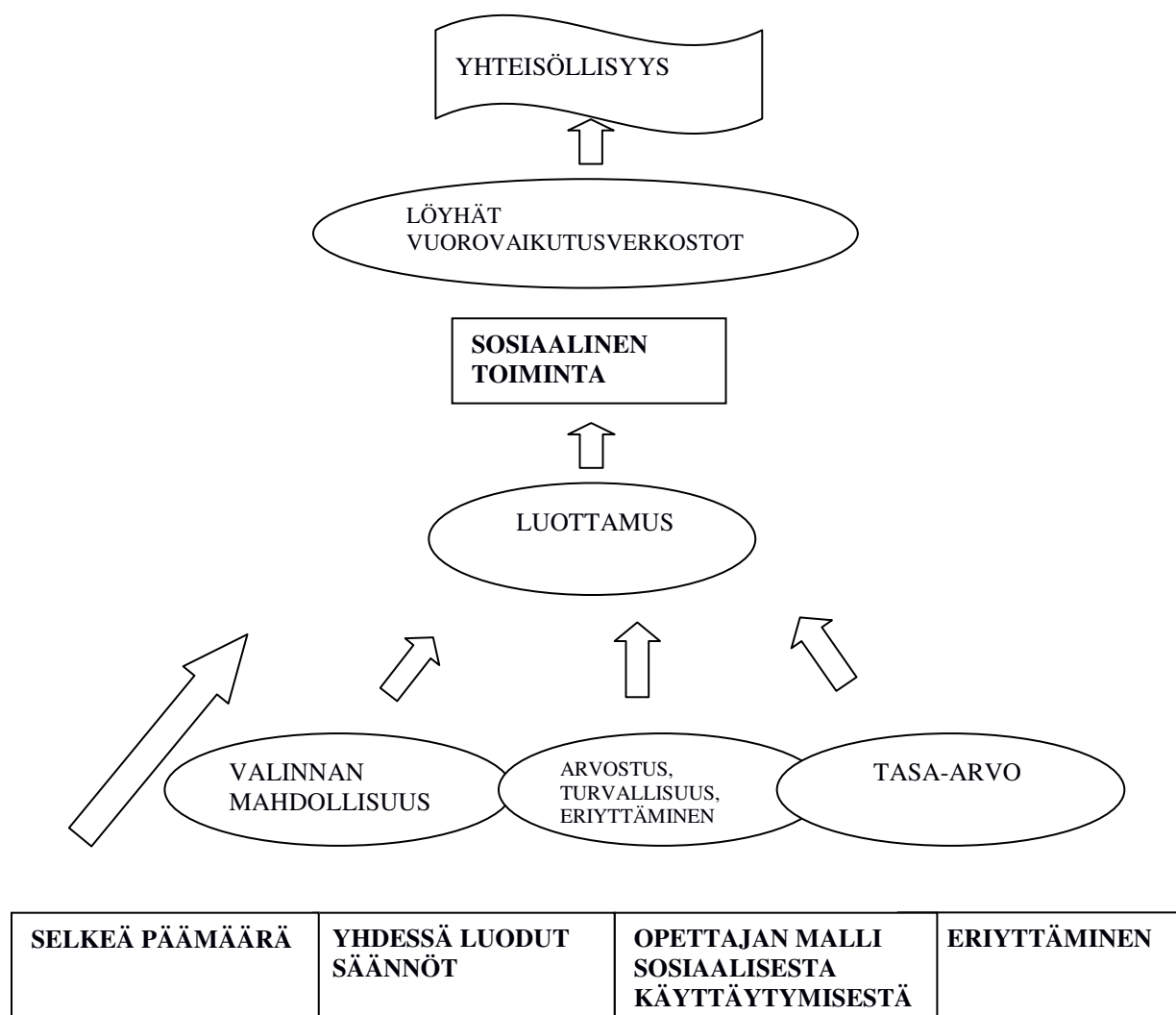
”Tsempataan toisia, ihan selvästi. Ja tuntus että sitoudutaan siihen yhteiseen toimintaan. Et täs on tietysti et kuinka korkeeta maalia tavoitellaan et sehän riippuu sit et tehdäänkö siellä tavallisen luokan musiikkitunnilla vai tehdäänkö siellä musiikkiluokan musiikkitunnilla. Mutta hyvinkin pienillä, vaikka kolmella nokkahuilusävelellä voi olla tsemppi päällä et saadaks me nyt se menemään, että silloin se on ihan selvästi, kaikki fokusoituu.” (Leena)

Jos kaikki toimii, on motivaatio musiikintunneilla korkealla, koska palkkionnistumisesta on niin selkeä. Onnistunut yhteissoitto, jos kaikki voivat nauttia.

”Ja se palkkio on siinä ihan selkeesti, kun he itse kuulevat sen.” (Leena)

6 TULOSTEN TARKASTELU

Tämän tutkielman tuloksista ilmenee, että musiikki koetaan vahvasti yhteisöllisenä aineena suhteessa muihin kouluaineisiin. Musiikki on suurelta osin yhdessä yhdenaikaisesti tapahtuvaa toimintaa, jossa täytyy ottaa huomioon kanssamusisoijat sekä soittotilanteessa tapahtuva vuorottelu. Kävi ilmi myös, ettei yhteisöllisyys synny automaattisesti, vaan sen eteen on nähtävä vaivaa ja tehtävä töitä myös musiikintunneilla. Se tarkoittaa jatkuvaa harjoittelua ja yhteisöllisten toimintatapojen käyttämistä ja harjoittelemista. Käytetyt toimintatavat vaikuttavat oleellisesti yhteisöllisyyden syntymiseen. Myös käyttäytymisen harjoittelu ja opettajan pedagogiset valinnat vaikuttavat yhteisöllisyyteen. Suurena yhteisön eheyttä heikentävänä tekijänä nähtiin klikkiytyminen, luokan jakaantuminen pieniin toisistaan piittaamattomiin ryhmiin. Tällainen ilmiö näyttäisi syntyvän, jos yhteisöllisyyteen ei panosteta.

Kaavio 1, Tulosten koonti.

Yhteisöllisyyden asema koetaan keskeisenä musiikintunneilla. Ilman sitä ei ”homma toimi”. Edellisellä sivulla oleva kaavio 1 esittää tutkielman tuloksia. Putnamilaisesta yhteisöllisyys –käsitteestä olen liittänyt löyhät vuorovaikutusverkot sosiaalisen toiminnan ja yhteisöllisyyden väliin. Kaavio kuvaa mallia, jolla yhteisöllisyyttä voisi tukea musiikintunneilla. Tutkielman tuloksista muodostunut yhteisöllisyyden määritelmä poikkeaa jokseenkin teoriaosuudessa esittelemästäni yhteisöllisyyden määritelmästä. Tämä johtuu näkemyksieni mukaan siitä, että koulu on sosiaalisena ympäristönä erityinen. Koulu ei ole vapaaehtoinen yhteisö, koska oppilaat tulevat kouluun yhteiskunnan ja vanhempien tahdosta. Suoran vapaaehtoisuuden puute ei kuitenkaan kouluympäristössä näyttäisi haastattelujen ja kokemuksieni mukaan estävän yhteisöllisyyden syntymistä. Väitän tämän johtuvan siitä, että koulu koetaan välttämättömänä. On siis sopeuduttu siihen, että kouluun on mentävä. Tutkielman tulosten perusteella vapaaehtoisuuden ”puutetta” näyttää myös korvaavaan valinnanvapaus pienissä asioissa. Sekä vapaaehtoisuuteen että valinnanvapauteen liittyy läheisesti kontrollin tunne itsestä ja omista päätöksistä. Se näyttäisi olevan yksilön kannalta oleellista yhteisöllisyyden tukemisessa.

Tuloksena hahmottui neljä teemaa, jolla yhteisöllisyyttä voi tukea koulujen musiikin opetuksessa. Nämä teemat näkyvät edellisen sivun kaavion alareunan laatikoissa. Sääntöjen suuri merkitys nousi tärkeimmäksi tekijäksi yhteisöllisyyden kannalta. Kaikki haastateltavat mainitsivat sääntöjen merkityksen useaan kertaan ja se nousi esille lähes kaikissa kouluun liittyvissä teemoissa haastatteluiden aikana. Säännöt luovat pohjaa yhteisöllisyydelle silloin, kun oppilaat kokevat ne tärkeiksi ja kunnioittavat niitä. Siksi olisi hyvä, että säännöt luotaisiin ainakin joltain osin yhdessä ja oppilaat ymmärtäisivät jokaisen säännön perustelut. Tuloksista kävi ilmi, että säännöt luovat valinnanmahdollisuutta. Yhteisöllisyyden yksi kriteeri on vapaaehtoisuus, mutta koulussa se ei suoranaisesti ole mahdollista. Kun on kyse lapsista, rajattoman vapaaehtoisuuden ei pitäisi kuulua heidän elämäänsä. Lapsen kehittymätön ajattelu ei luo mahdollisuutta vapaaehtoiseen valintaan. Koulussa tunne vapaaehtoisuudesta tai valinnanmahdollisuudesta syntyy pienistä asioista, jolloin koulun musiikintunnit voivat sisältää valinnanvapautta. Toisinaan olisi hyvä voida päättää, mitä soitinta soittaa tai kuunteleeko soittamisen sijaan. Myös Lindström peräänkuuluttaa oppilaiden mahdollisuutta valita, mitä soitinta he tahtovat soittaa sen jälkeen, kun kaikkiin soittimiin on ensin tutustuttu. Lindströmin tutkimuksen mukaan musiikki on myös enemmän vapautta ja valinnanmahdollisuutta sisältävä aine verrattuna muihin aineisiin (Lindström, 2011, 171, 205). Säännöt luovat parhaassa tapauksessa kuvitteellisen ringin, jonka sisällä voi rentoutua, tuntea turvallisuutta ja

tehdä vapaasti valintoja. Turvallisuuden tunne kasvattaa oppilaiden luottamusta sekä toisiaan että opettajaa kohtaan.

Eriyttämisen merkitys tuli esiin kaikissa vastauksissa monien eri teemojen yhteydessä. Jokaisen oppilaan mahdollisuus osallistua musiikinopetukseen nähtiin keskeisenä yhteisöä parantavana tekijänä. Musiikintunnilla käytettävät sovitukset tulisi rakentaa siten, että kaikissa soittimissa on eritasoisia tehtäviä, joista oppilaat voivat valita itselleen sopivan. Tällöin toteutuu myös yksilöllisyyden huomioiminen yhteisöllisyyden näkökulmasta. Eriyttäminen luo tasa-arvoa, yhtenäisyyden tunnetta ja luottamusta. Myös Lindström (2011, 173) on väistötutkimuksessaan huomannut, kuinka laaditut sovitukset vaikuttavat oppimiskokemukseen. Sovitusten tulee olla sellaisia, että opetus on kaikkien oppijoiden saatavilla.

Musiikinopetuksessa keskeiseksi yhteisöllisyyden lisäämisen kannalta nousi yhteisen päämäärän selkeys. Motivaation kannalta on tärkeää, että oppilas kokee toiminnan tärkeäksi. Päämäärän on hyvä loistaa kirkkaana. Yhteisöllisyyttä tukee se, että tavoite on koko luokalla yhteinen. Hyypän (2002, 2005) mainitsemien putnamilaisten yhteisöllisyyden kriteerien kanssa yhteinen päämäärä oli ainoa kriteeri, joka nousi haastatteluista sellaisenaan esille. Selkeä päämäärä nähtiin lisäävän myös luottamusta opettajaan, muihin oppilaisiin sekä opetukseen.

Opettajan malli sosiaalisesta käyttäytymisestä pomppasi myös tärkeäksi keinoksi yhteisöllisyyttä luokkaan luotaessa. Oppilaat oppivat sosiaalisia taitoja muun muassa mallioppimisen keinoin. Jos opettaja osoittaa välittävänsä oppilaista, oppivat oppilaat sitä myös näyttämään. Yhteisöllisyyden kannalta tärkeimmiksi sosiaalisiksi käyttäytymiseksi kohosi arvostus, turvallisuus ja erehtyminen. Keskinäinen kunnioitus ja arvostus luovat luottamusta ja edesauttavat löyhien vuorovaikutusverkostojen syntymistä. Erehtymisellä tarkoitan virheiden sallimista. Opettajan tulee tehdä itsensä erehtyväiseksi, jotta oppilaat oppivat sietämään virheitä. Yhteisöllisyyden syntymisen kannalta on tärkeää, että oppilaat kokevat opettajan turvalliseksi. Tätä kautta he tuntevat helpommin niin myös toisistaan. Turvallisuuden tunne luo myös keskinäisen luottamuksen tunnetta. Luottamus ilmenee keskinäisenä kunnioittamisena, kannustamisena, virheiden sallimisena sekä rohkeutena osallistua toimintaan, tarttumiseen soittimiin ja laulamiseen.

Yhteisöllisyyden nähtiin vähentyneen yhteiskunnassa ja individualismin kasvaneen. Oppilaiden individualistiset piirteet tulevat vahvasti esiin musiikintunneilla. Niitä ei nähty ainoastaan negatiivisina, jos ne purkautuvat myönteisellä tavalla. Osaavan

oppilaan tuodessa taitojaan esiin, koettiin koko luokan innostuvan tekemisestä. Jos oppilas jatkuvasti laittaa itsensä muiden edelle, individualismi koettiin negatiivisesti. Oppilaiden kollektiiviset piirteet nähtiin lähes ainoastaan positiivisina. Muita kannustava, ryhmän edun eteen töitä tekevä oppilas luo yhteisöllisyyttä ryhmään. Haastateltavat kokivat, että yhteisöllisyyteen pitäisi yhteiskunnassa panostaa enemmän ja kouluissa pitäisi opettaa enemmän yhteisöllisiä aineita, kuten musiikkia. Myös Hyypän (2002, 2005) tutkimustulokset tukevat yhteisöllisten aineiden lisäämistä kouluihin. Yhteisöllisyys parantaa terveyttä sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä.

7 PÄÄTÄNTÖ

Viime aikoina on puhuttu paljon koululaisten heikosta kouluviihtyvyydestä. Ratkaisuksi on tarjottu valinnaisuuden sekä taito- ja taideaineiden lisäämistä. Yhteiskunnassa lisääntynyt itsekeskeisyys näkyy siinä, kuinka kohtelemme toisiamme. Yksilön omien tarpeiden meneminen pääsääntöisesti yhteisön tarpeiden edelle synnyttää välinpitämättömyyttä toisten yksilöiden omaisuutta, hyvinvointia sekä tarpeita kohtaan. Yhteisöllisten toimintatapojen, ja toimintakulttuurin lisäämisellä kouluihin olisi myönteisiä vaikutuksia koko yhteiskuntaan, koska monet käyttäytymismallit opitaan kodin lisäksi kouluaikoina. Haastatteluissa kävi ilmi, että kouluun tullaan sosiaalisten suhteiden vuoksi. Myös Lindströmin (2011) väitöstutkimuksessa keskeisenä tuloksena yhteissoitto koettiin parhaaksi musiikintunneilla. Saamieni tulosten perusteella yhteisöllisyyteen ja yhteistoiminnallisuuteen panostamisessa olisi ratkaisu kouluviihtyvyyssongelmiin. Lapsuudessa ja nuoruudessa kun kaverit, pelit ja leikit ovat tärkeitä, ne pitäisi ottaa enemmän huomioon pedagogisia ratkaisuja tehdessä.

Musiikinopettajan koulutusta ajatellen yhteisöllisyyden lisäämiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota didaktiikassa sekä harjoittelussa. Yhteisöllisyyttä voi tutkitusti (mm. Lindström, 2011) käyttää argumenttina musiikkikasvatuksen puolesta, mutta tällöin sen luomisen opettamiseen tulisi keskittyä nykyistä enemmän. Tämän tutkimuksen tulokset ovat luotettavia ja käyttökelpoisia musiikinopettajien koulutuksen suunnittelua ajatellen. Tuloksina hahmottuneet neljä kohtaa nousivat haastatteluissa vahvasti esiin otteeseen ja ne on käytännössä koettu hyödyllisiksi. Yhteisöllisyys ja sen merkitys oppimisen kannalta jää monesti vain sanahelinäksi. Tämä tutkielma tarjoaa konkreettisia keinoja yhteisöllisyyden lisäämiseksi, jotka kannattaa ottaa huomioon opetuksessa. Erityisesti eriyttämistä ja eritasoisten tehtävien laatimista tulisi painottaa ja harjoituttaa enemmän. Aineenopettajan koulutuksessa tämä näkökulma jää nykyisin liian suppeaksi.

Kun haastattelut oli tehty ja aloitin aineiston käsittelyn, huomasin, että olisin voinut kysyä joistain teemoista vielä lisää. Kaikki haastateltavat käyttivät paljon yhteisöllisyys –sanaa, mutta sen määrittely oli kuitenkin vaikeaa. Täten jäin pohtimaan, olisiko sen määrittelyyn ja pitänyt vielä palata. Myös yhteisö –käsitteen määrittely oli vaikeaa. Tämän huomattessani oli kuitenkin jo kesäkuu ja opettajat olivat kesälomalla, joten esimerkiksi sähköpostilla tapahtuva tarkentava haastattelu ei ollut enää mahdollista. Kokonaisuudessaan kysymykseni olivat melko yleisluontoisia.

Ajattelin tuolloin, että opettajat vastaavat kaikkeen peilaten kokemuksiinsa ja opetukseensa. En ottanut huomioon, kuinka vastauksiin voi myös vastata ihannekuvan mukaan tai siten, kuinka kaiken teoriassa pitäisi mennä. Olisi pitänyt kysyä haastattelussa henkilökohtaisempia kysymyksiä, kuten esimerkiksi onko haastatellun opettajan opetus omasta mielestä yhteisöllistä. Jos puhutaan eri asioista samalla nimellä sitä tiedostamatta, on vastauksien keskinäinen vertailu epäluotettavaa. Kaikki haastattelemani opettajat ovat naisia, mikä voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Toiveenani oli, että edes yksi haastatelluista olisi mies. Päädyin kuitenkin lopulta siihen, ettei tutkielman aiheen kannalta ei ole merkittävää eroa, jos haastateltavat ovat naisia.

Harkitsin aluksi, että antaisin haastateltaville haastattelun teemat etukäteen, jotta he voisivat pohtia opetustaan. Lopulta en tehnyt näin, koska halusin spontaaneja vastauksia ihannekuvien sijaan. Haastatteluja litteroidessani huomasin myös, ettei ollut selvää, vastasivatko luokanopettajat kysymyksiin musiikinopetuksen näkökulmasta vai yleisesti opetuksen näkökulmasta. Tarkoituksena oli ensimmäinen. Oma kokemattomuuteni tutkijana voi myös vaikuttaa siihen, etten osannut kysyä määritelmiä tarpeeksi suoraan tai jatkaa kysymistä vastauksen saamiseen saakka. Jälkeenpäin tuloksia kootessani huomasin, että ihan kaikkiin tutkimiini asioihin en ollut osannut kysyä vastausta jokaisessa haastattelussa. Kuitenkin tutkimusta suorittaessa huomasin kehittyväni haastattelijana ja teemasta toiseen johdattelu sujui loppua kohden paremmin.

Jatkotutkimusaiheita ajatellen voisi tutkia sitä, miten yhteisöllistä Suomen musiikkikasvatus tällä hetkellä on tai kuinka yhteisöllisyyden luominen luokkaan otetaan huomioon musiikinopettajan koulutuksessa. Yleinen käsitys on, että musiikkikasvatuksen taso ja opetustavat vaihtelevat suuresti ympäri Suomea. Toinen jatkotutkimusaihe voisi olla tämän tutkielman tulosten kokeilu käytännössä. Lisäisikö tulosten pohjalta koottu malli yhteisöllisyyttä koulussa sellaisenaan, vai pitäisikö sitä täydentää tai muuttaa. Yhteisöllisyys on käsitteenä epämääräinen ja moniselitteinen, mutta näyttäisi, että jokaisella on kuitenkin selkeä käsitys siitä, miltä yhteisöllisyys tuntuu.

LÄHTEET

Bauman, Z. (2001). *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity.

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. Teoksessa Richardson, J. (toim.). *Handbook of theory and research for the sociology education*. New York: Macmillan.

Campbell, C. (2000). Social Capital and Health. Contextualizing Health Promotion within Local Community Networks. Artikkele teoksessa Baron, Field & Schuller (toim.). *Social capital: Critical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press. Sivut 182-185.

Etzioni, A. (1993). *The Spirit of Community. Rights, Responsibilities and the Communitarian Agenda*. London: Fontana Press.

Granovetter, M.S. (1973). *The strength of weak ties*. American Journal of Sociology; 78: 1360-1380.

Haapaniemi, R. (2009). *Yhteisöllisyys kasvatuksessa*. Luokanopettaja. 32(3), sivu 5.

Haatanen, K. (2000). *Yhteisöllisyyden paradoksit*. Helsingin yliopiston sosiaalipolitiikan laitos, 4.

Helkama, K., Myllyniemi, R., Liebkind, K. (2004). *Johdatus sosiaalipsykologiaan*. Helsinki: Edita.

Hirsijärvi, H., Remes, P., Sajavaara, P. (1997). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Hofstede, G. (1991). *Cultures and organizations: Software of the mind*. London: McGraw-Hill.

Hyypä, M.T. (2002). *Elinvoimaa yhteisöstä: Sosiaalinen pääoma ja terveys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hyypä, M.T. (2005). *Me-hengen mahti*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kauppila, Reijo A.(2007): *Ihmisen tapa oppia: Johdatus sosiokonstruktivistiseen oppimiskäsitykseen*. Juva: PS-kustannus.

Kommunitarismi. Osoitteessa:

<http://kans.jyu.fi/sanasto/sanat-kansio/kommunitarismi> (viitattu 26.4.2012)

Kumpulainen, R.(2004). *Hyvinvointia yhteisöllisyydestä*. Mielenterveys 43/(3). Suomen mielenterveysseura

http://www.aikakaus.fi/al_koulussa/artikkelipankki/yhteisollisyys.htm Viitattu 17.7.2012

Lehtonen, H. (1990). *Yhteisö*. Jyväskylä: Vastapaino.

Lindström, T.E.(2011). *Pedagogisia merkityksiä koulun musiikintunneilla perusopetuksen yläluokkien oppilaiden näkökulmasta*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in humanities, 158.

Munn, Pamela. (2000). Schooling and Society. Artikkeliteoksessa Baron, Field & Schuller (toim.). *Social capital: Critical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press. Sivut 170-176.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Helsinki: Opetushallitus.

Perusopetuksen oppilastoimikunnan kartoitus 2005, Helsinki: Opetushallitus.

Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.

Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Putnam, R.D., Feldstein, L.M. & Cohen, D (2003). *Better Together*. New York: Simon & Schuster.

Raina, L., Haapaniemi, R. (2007). *Yhteisöllinen pedagogia. ”...ettei tarvitse tehdä yksin.”* Helsinki: Arator.

Rautiainen, A. (2005). *Koulu yhteisöllisenä toimijana*. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Rautiainen, M. (2008). *Keiden koulu? Aineenopettajaksi opiskelevien käsityksiä koulukulttuurin yhteisöllisyydestä*. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in education, psychology and social research. 350.

Saaristo, K., Jokinen, K (2004). *Sosiologia*. Helsinki: WSOY.

Sahlberg, P. (1998): *Opettajana koulun muutoksessa*. Helsinki: WSOY.

Saloviita, T. (2006): *Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvatus*. Juva: PS-kustannus.

Sateila, M (2010). ”*Melko onnellinen puhallinorkesteri*”. Tapaustutkimus Jyväskylän yliopiston puhallinorkesterista. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu.

Voutilainen, E. (2004): *Kohtaaminen -sosiaalista pääomaa ja yhteisöllisyyttä*.

Osoitteessa:

http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/sosiaalinen_paaoma_ja_yhteisollisyys/kohtaaminen_-_sosiaalista_paaomaa_ja_yhteisollisytta/ (viitattu 6.12.2011)

Yksilöllinen ja yhteisöllinen kulttuuri. Osoitteessa:

http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/ (6.12.2011)